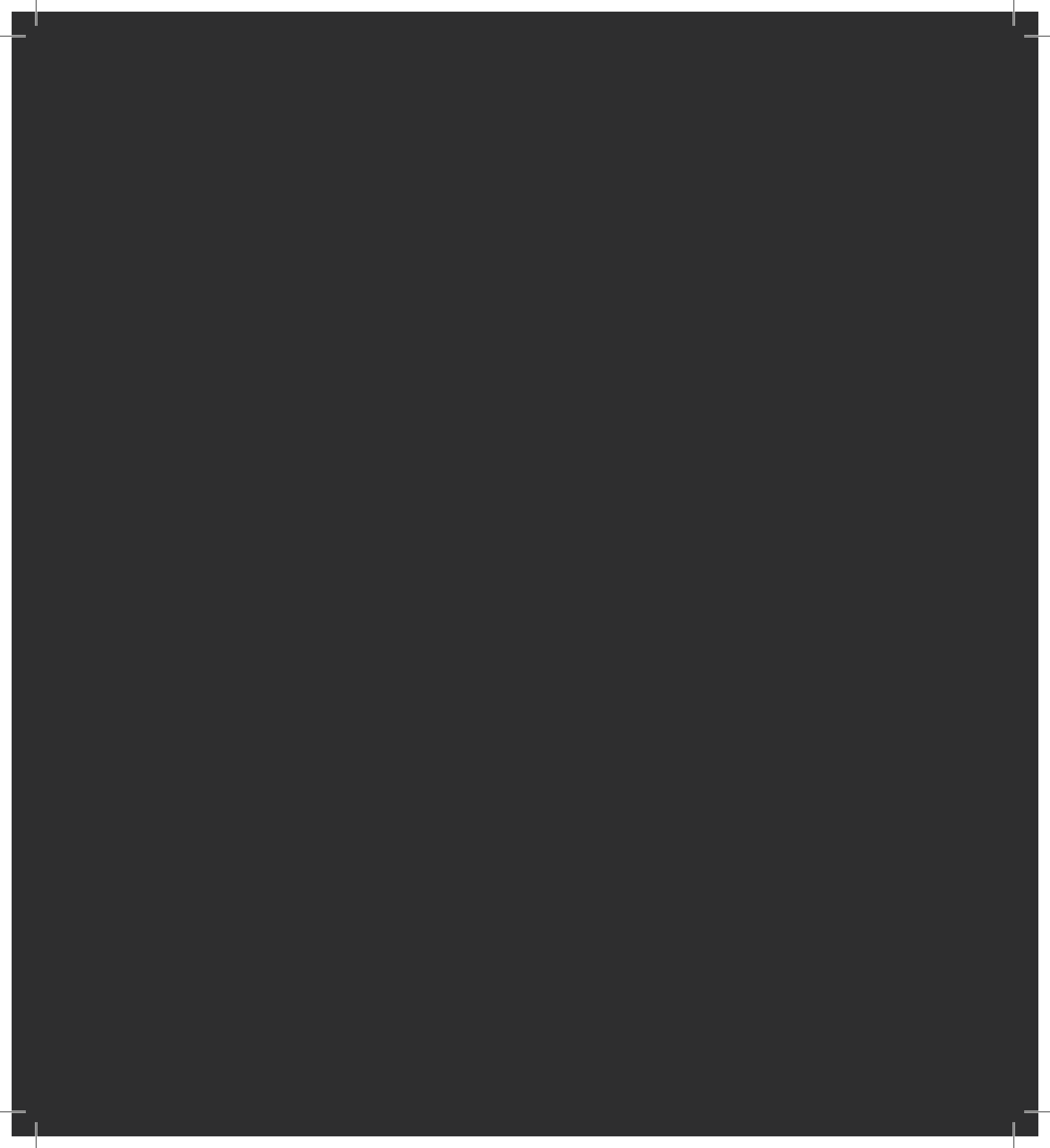

ԶՈՒԳԱՀԵՌ ԿՅԱՆՔ
PARALLEL LIFE
ПАРАЛЛЕЛЬНЕ ЖИТТЯ

ՋՈՒԳԱՀԵՌ ԿՅԱՆՔ ՏԻԳՐԱՆ ԱՄԻՐՅԱՆ

ԱՎԵԼԻ ՔԱՆ ՄԵԿ ՏԱՍՆԱՄՅԱԿ ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ
ԹՈՂԱՐԿՈՒՄՆԵՐՆ ԱՆՎԵՐՋ ՏԱՐԱԾՈՒՄ ՈՒ
ԲԱԶՄԱՊԱՏԿՈՒՄ ԵՆ ԱՅՍ ԿԱՄ ԱՅՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ
ՊԱՏՃԱՌԱԾ ԱՎԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ և ԲՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐԸ: ՄԻԱՅՆ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ ՄԵՆՔ
ԱԿԱՆԱՏԵՍ ԵՂԱՆՔ ԱՄԵՆԱԴԱԺԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ
ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ. ՆԱԽ 2020 ԹՎԱԿԱՆԻՆ
ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂՈՒՄ, ԱՊՐ 2022 ԹՎԱԿԱՆԻ
ՓԵՏՐՎԱՐԻՑ՝ ՈՒԿՐԱԻՆԱՅՈՒՄ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՍԿՍԱԾ
ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ:

Երկու հակամարտություններն էլ ունեն իրենց նախապատմությունը, բախումների բռնկման և մարման փուլերը:

Ղարաբաղում 2020 թվականին 44-օրյա արյունահեղությունից հետո կրակը դադարեցվեց, բայց փաստացի պատերազմը չդադարեց:

Լեռնային Ղարաբաղում ապրող հայերը, ինչպես նաև Հայաստանի սահմանամերձ շրջաններում ապրող մարդիկ այժմ էլ գտնվում են Ադրբեջանի ահաբեկման քաղաքականության և ռազմական հարձակումների թիրախում:

Ուկրաինայում պատերազմը սկսվել է 2022-ի փետրվարին, և ամիսներ շարունակ գրեթե ամբողջ երկիրը կրակի տակ է. ավերվել են խոշոր քաղաքներ, զոհվել են խաղաղ բնակիչներ: Երկու հակամարտությունների վիզուալիզացումն էլ անցնում է փոխակերպման տարբեր փուլերով, ինչը բնորոշ է ցանկացած երկարատև պատերազմի:

Հակառակորդի հարձակման դաժան կադրերը նախ ցնցեցին մեզ: Հետո ամեն անգամ նոր կադր տեսնելիս սպասում էինք պատերազմի ավարտին, բայց ինչ-որ պահից ի վեր պատերազմի տեսարանները դառնում են սովորական, ավելի քիչ բորբոքում. այլևս չենք ցնցվում: Տևական պատերազմի պատկերն աստիճանաբար դառնում է տեսողական կյանքի մի մաս. այն բառացիորեն տարրալուծվում է աղետալի իրադարձությունների անվերջ հոսքի մեջ, դառնում աներևույթ, անհետանում: Այս թափանցիկ պատկերի հետևում կարելի է տեսնել խաղաղ բնակչության կյանքը, որը շարունակվում է հակամարտության գոտիներում: Մարդիկ փորձում են ապրել՝ չտրվելով պատերազմի ռիթմին, ապրել պատերազմին զուգահեռ:

Մեր տարածաշրջանի բոլոր ռազմական հակամարտությունները թվարկելը կարծես թե իմաստ չունի. դրանք գրեթե երբեք չեն ընդհատվում՝ վերածվելով ամբողջական մի պատերազմի: Մի լրատվական վերնագիրը փոխարինվում է մյուսով:

Պատերազմի վայրը փոխվում է, բայց ահարկու տեսարանները մնում են նույնը՝ ավերված եկեղեցիներ, մանկապարտեզներ ու դպրոցներ, ապաստարաններում պատսպարված երեխաներ և այլն: Մեր հասարակությունները, յուրաքանչյուրն իր վշտով համակված, հաճախ չեն նկատում միմյանց, անտեղյակ են, որ գրեթե միաժամանակ իրենց մոտիկ ու հեռու հարևանները նույնպես դառնում են պատերազմի զոհեր: Զուգահեռ ընթացող պատերազմը մեր ժամանակի ախտանիշն է: Մինչև վերջերս թվում էր, թե մենք գլոբալ աշխարհի քաղաքացիներ ենք՝ հաղորդակից գլոբալ գործընթացներին, զարգացող ժողովրդավարությանը և ազատությանը: Սակայն պարզվեց, որ բոլորս սուս և առանձին և զուգահեռ ընթացող գլոբալ պատերազմի մասնակից ենք:

Լրատվական դաշտը որսում է կործանման, խոր վշտի և դեհումանիզացիայի տեսարաններ: Ցավոք, ռազմական լուսանկարչության մագնիսական ազդեցությունը մնում է գրեթե նույնը, ինչ տասը կամ քսան տարի, ինչ մեկ դար առաջ: Մեր տարածաշրջանի իրականությունը սկսում է կարծրանալ և ստանալ իր կերպարանքը՝ պատերազմի կերպարանքը: Սակայն մեր իրականությունը ավելի բազմաշերտ է. ռազմական գործողությունների սարսափազդու կադրերի հետևում չերևակված է մնում շարունակվող կյանքի պատկերը, որն ընդունված չէ հաշվի առնել կովի ժամանակ: Այսօր խաղաղ մարդկանց կյանքը մահաբեր ռազմամեքենայի ֆոնին պատկերելն իսկական մարտահրավեր է ցանկացած լուսանկարչի համար: Տեսախցիկը մարտադաշտից հեռացնելը և դեպի առօրյա

կյանք ուղղելը հաստատականություն է պահանջում: Կյանքը պատերազմի ֆոնին պատկերելը ռազմական լուսանկարչության կախարդանքից խուսափելու, դիտողին ծանոթ ու սպասված երևույթներից կտրելու և արտաէկրանային իրականություն տեղափոխվելու փորձ է:

Լուսանկարիչը, որ կատարում է այդ ընտրությունը և շրջվում կրակից դեպի կյանք, թողնելով իր թիկունքում այն, ինչ վավերագրում է լրագրությունը, ստանձնում է կրկնակի պատասխանատվություն: Պատերազմին զուգահեռ կյանքը պատկերելը վիզուալ մշակույթի ամենադժվար խնդիրներից է. լուսանկարիչը ստեղծում է կյանքի պատկերներ՝ հրաժարվելով նկարահանել մահացու և ավերիչ կռվի տեսարանը, իսկ լուսանկարելով խաղաղ բնակիչների կյանքը՝ նա միաժամանակ արձանագրում է երկու իրականությունների՝ կյանքի և ընթացող պատերազմի հատկանիշները: Յուրաքանչյուր լուսանկարի այս կրկնակի հագեցվածությունն է, որ տարբերակում է պատերազմին զուգահեռ կյանքի պատկերը քարոզչական կադրերից, որոնք փորձում են ապացուցել, թե պատերազմ չկա, թե այն հորինվածք է: Պատերազմի ժամանակ քաղաքացիների կյանքը լուսանկարելու այս երկակի խնդիրն ավելի լայն համատեքստում դիտարկելու համար մենք հրաժարվեցինք ռազմական իրականության պատկերումից միայն մեկ տարածաշրջանում կամ մեկ երկրում, մենք չցուցադրեցինք այստեղ և հիմա ընթացող կյանքը, որը կհակադրվեր մեկ այլ երկրում ընթացող պատերազմին: Մենք ամեն կերպ խուսափել ենք այն ազդեցությունից, երբ ռազմական արհավիրքի տեսարանները կարծես պնդում են, թե մահը կուտակված է բացառապես այստեղ, իսկ մնացյալ իրականությունն ապրում է խաղաղության մեջ: Ռազմական գործողությունների քաոսի մեջ խաղաղ կյանքի լուսանկարչական պատումները մեկտեղող ուկրաինացի և հայ հեղինակների ցուցահանդեսը պատերազմի իրականության պատմության բացառիկությունից ազատվելու և մեր տարածաշրջանի բարդ իրականությունն ընդգծելու փորձ է: Այս ցուցադրությունը նաև ներկայացնում է արվեստագետների դժվարին փորձառությունը պատերազմի անվերջանալի աղետի հորձանուտում, որում բոլորս հայտնվել ենք միաժամանակ և զուգահեռաբար:

«Զուգահեռ կյանք» նախագիծը հենց այս համատեքստում է ներկայացնում հայ և ուկրաինացի արվեստագետների փորձը, որոնք ավերիչ պատերազմի և դրա հետևանքների ֆոնին երկար ամիսների ընթացքում ֆիքսել են կյանքի հոսքի հենց այս զուգահեռությունը: Ութ հեղինակների լուսանկարները, տեքստերը և մուլտիմեդիա աշխատանքները, ստեղծված տարբեր ժանրերում (ավտոֆիկտիվ ֆոտոպատումից մինչև ռեքվիեմ), դառնում են վկայություն մեր երկրներում զուգահեռ ընթացող պատերազմի մասին: Այս աշխատանքները պատերազմին դիմադրելու, պատերազմին ինքնին կյանքով դիմակայելու եզակի փորձ են:

«Զուգահեռ կյանք» նախագիծը հայ և ուկրաինացի հեղինակների առաջին համատեղ լուսանկարչական ցուցահանդեսն է: Մեր երկրների արվեստագետների միջև նման երկխոսության փաստը վկայում է այն մասին, որ որքան էլ քաղաքական դիսկուրսը թունավորի մեզ, որքան էլ պատերազմի և ավերումի մեքենան փորձի տարանջատել հասարակություններն ու մարդկանց, միևնույն է, հենց մշակույթը և մշակույթի օգնությամբ երկխոսությունն են ի վիճակի մեր միջև վերականգնել պատերազմներով այրված, զուգահեռ ընթացող և պատմության տարբեր պահերին խաչվող ճանապարհները:

FOR MORE THAN A DECADE, THE MEDIA HAS SPREAD AND MULTIPLIED SCENES OF DESTRUCTION AND VIOLENCE OF WARS. IN RECENT YEARS ALONE, WE HAVE WITNESSED THE MOST HORRENDOUS WAR CRIMES, FIRST IN 2020, DURING THE NAGORNO-KARABAKH WAR, THEN OVER THE COURSE OF THE WAR RUSSIA HAS BEEN WAGING ON UKRAINE SINCE FEBRUARY 2022. THE TWO CONFLICTS HAVE THEIR CONTEXTS, STAGES OF OUTBREAKS AND CEASEFIRES.

IN 2020, A CEASEFIRE ENDED THE 44 DAYS OF BLOODSHED IN KARABAKH. IN FACT, HOWEVER, THE WAR HAS NOT STOPPED. ARMENIANS LIVING IN NAGORNO-KARABAKH AND IN ARMENIA'S BORDERLINE VILLAGES ARE CONSTANTLY TERRORIZED AND THREATENED BY MILITARY INCURSIONS AND INVASIONS BY AZERBAIJAN.

The war in Ukraine started in February and throughout these months almost the entire country has been under fire. Major cities have been destroyed, civilians have been killed. Visualization of the two conflicts has undergone different transformation stages, which is typical of any protracted war.

At first, harrowing images of attacks shocked us. Then, with every new image, we were waiting for the war to stop. But then comes a moment when we become accustomed to the scenes of war; we are less sensitive and are not shocked anymore. Images of the ongoing war gradually become a common part of the visual life. It literally dissolves into an endless stream of catastrophic events, becomes invisible and disappears. Behind this transparent picture, one can see the civilians staying in the conflict zones. They try to live notwithstanding the rhythm of war; they try to live a life parallel to war.

It seems useless to list all the military conflicts in our region. They almost never stop, transforming into a more complex war. One headline is replaced by another. The war changes its zone, but its horrific scenes do not change – with the same ruined churches, kindergartens and schools, children in bomb shelters and so on.

Overwhelmed with grief, our societies do not often notice each other, unaware of the fact that at the same time their distant and near neighbors also become war victims.

Parallel wars are a symptom of our time. Until recently, we believed we are citizens of the global world, part of global processes, developing democracy and freedom. However, it turned out that we are all actors of a separate and parallel global war.

News media broadcasts scenes of devastation, deep grief and dehumanization. Unfortunately, the magnetic effect of war photography remains almost the same as it was ten or twenty years ago, and even a century ago. The reality of our region gradually solidifies and defines its distinctive feature – that of the war. However, our reality is much more multilayered; behind the harrowing images of military operations, there are always undeveloped images of life which usually go unnoticed during wartime.

Capturing the lives of civilians against the backdrop of a deadly military machine is a real challenge for any photographer today. One needs to be strong-willed to shift the camera from the battlefield and focus on the practices of everyday life.

Portraying life against the backdrop of war is an attempt to divert from “fascination” with military photography, distancing the viewer from what is familiar and expected and stepping into an offscreen reality.

A photographer who makes this choice and moves away from fire towards life leaving behind what the media documents, takes on a dual responsibility. Depicting life during wartime is one of the most difficult tasks of visual culture. On the one hand, a photographer creates images of life, refusing to capture deadly fighting scenes, while on the other hand, portraying the life of civilians, he or she simultaneously embraces the signs of both realities – the reality of life and the reality of the ongoing war. It is this double burden of each image that

distinguishes photographs of life against the backdrop of war from propaganda shots that try to prove that there is no war; that it is only a fiction. In an attempt to view this double burden of images of civilian life during wartime on a larger scale, we refrained from depicting the reality of war only in one country or in one region. We did not portray life here and now which would contrast with the war somewhere else. We avoided in every way having the reverse effect when scenes of atrocities seem to suggest that death is accumulated exclusively here, while the rest of the world lives in peace.

The joint exhibition of Ukrainian and Armenian artists that created photographic narratives of peaceful life amid the chaos of war is an attempt to get rid of the exclusive portrayal of wartime reality, highlighting the complex reality of our region and revealing the tortuous experience of photographers working in the midst of an endless catastrophe we are immersed in together in parallel.

It is in this context that the “Parallel Life” exhibition presents the experience of Armenian and Ukrainian artists, who have been capturing for many months the affinity of the flow of life against the background of devastating war and its aftermath.

Photos, texts and multimedia exhibits belonging to different genres (from autofictional photographic narrative to requiem) by eight artists track the parallel wars in our countries. These works are a unique attempt to resist war, withstanding it by living.

“Parallel Life” is the first joint exhibition by Armenian and Ukrainian artists. The very existence of this dialogue between the two countries demonstrates that no matter how much political discourse may embitter us, no matter how much the machine of war and destruction may try to divide societies and peoples, it is through culture and intercultural dialogue one can restore the paths between us, burnt down by war; paths that run in parallel and intersect at different moments in history.

ПОНАД ДЕСЯТИЛІТТЯ ВИПУСКИ НОВИН НЕ ПРИПИНЯЮТЬ ПОШИРЮВАТИ ТА МНОЖИТИ СЦЕНИ РУЙНУВАНЬ І НАСИЛЬСТВА, СПРИЧИНЕНИХ ТІЄЮ ЧИ ІНШОЮ ВІЙНОЮ. ТІЛЬКИ ЗА ОСТАННІ РОКИ МИ СТАЛИ СВІДКАМИ НАЙГІРШИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ, СПОЧАТКУ В НАГІРНОМУ КАРАБАХУ, ПОТІМ, ПОЧИНАЮЧИ З ЛЮТОГО 2022 РОКУ, ВІЙНИ РОСІЇ В УКРАЇНІ. ОБИДВА КОНФЛІКТИ МАЮТЬ СВОЇ ПЕРЕДІСТОРІЇ, ФАЗИ СПАЛАХІВ ТА ЗГАСАННЯ ЗІТКНЕНЬ.

В КАРАБАХУ В 2020 РОЦІ ПІСЛЯ 44 ДНІВ КРОВОПРОЛИТТЯ ВОГОНЬ ПРИПИНИВСЯ, АЛЕ, ПО СУТІ, ВІЙНА НЕ ПРИПИНИЛАСЯ. ВІРМЕНИ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ У НАГІРНОМУ КАРАБАХУ, А ТАКОЖ ЛЮДИ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ У ПРИКОРДОННИХ РАЙОНАХ ВІРМЕНІЇ, І ЗАРАЗ ЗАЗНАЮТЬ ПОСТІЙНОГО ЗАЛЯКУВАННЯ З БОКУ АЗЕРБАЙДЖАНУ ТА ПІДДАЮТЬСЯ ВІЙСЬКОВИМ ВТОРГНЕННЯМ.

Війна в Україні почалася в лютому і місяці безперервно майже вся країна під вогнем: були зруйновані великі міста, загинули мирні жителі. Візуалізація обох конфліктів проходить різні етапи трансформації, що характерно для будь-якої тривалої війни.

Кадри жорстокого нападу противника спочатку потрясли нас, потім з кожним новим образом ми чекали завершення війни, але настає момент, коли сцени війни перестають бути незвичними, зменшують нашу чутливість і більше не шокують нас. Образ зтяжної війни поступово стає звичною частиною візуального життя, він буквально розчиняється в нескінченному потоці катастрофічних подій, стає непомітним і зникає. За цією прозорістю можливо побачити життя мирних жителів, яка триває в зонах конфлікту. Люди намагаються жити, не піддаючись ритму війни, жити паралельно з війною.

Здається, немає сенсу перераховувати всі військові конфлікти в нашому регіоні, вони майже ніколи не припиняються і перетворюються на повну війну. Один заголовок новин замінюється іншим. Війна змінює свій простір, але жахливі сцени війни не змінюються: ті ж зруйновані церкви, дитячі садочки та школи, діти в бомбосховищах тощо. Наші суспільства, занурені у своє горе, часто не помічають одне одного, не усвідомлюють, що майже одночасно їхні далекі і близькі сусіди теж стають жертвами війни. Безперервна війна — це дефект нашої ери. Донедавна здавалося, що ми громадяни глобального світу, глобальних процесів, демократії та свободи, що розвиваються. Однак виявилось, що всі ми є учасниками окремої і паралельної глобальної війни.

ЗМІ полюють на сцени руйнування, сцени повного горя і сцени дегуманізації. На жаль, магнетичний ефект військової фотографії залишається майже таким же, як десять чи двадцять років тому, так і століття тому. Реальність нашої ери починає тверднути і отримувати свій унікальний образ, і це є образ війни. Однак наша реальність набагато багатошаровіша і багатогранніша. За руйнівними кадрами бойових дій залишається непоміченим образ життя, яку не прийнято помічати, коли йде війна. Для будь-якого фотографа сьогодні відобразити життя мирних людей, життя на тлі смертоносної військової машини — справжній виклик. Потрібна велика сила волі, щоб віддалити камеру з поля бою та зосередити увагу на рутинних практиках. Зобразити життя на тлі війни — значить спробувати зламати чарівність військової фотографії, відвернути глядача від знайомого і очікуваного, перейти до реальності за кадром. Фотограф, який робить цей вибір і робить поворот від вогню до життя, залишаючи позаду те, що документує Журналістика, бере на себе подвійну відповідальність. Зображати життя, паралельного з війною — одна з найскладніших завдань візуальної культури: з одного боку, фотограф створює образи життя, відмовляючись знімати сцену смертоносної і руйнівної битви, з іншого боку, фотографуючи життя мирних жителів, він одночасно фіксує ознаки двох реальностей: життя та війни, що триває. Саме ця подвійна насиченість кожної фотографії

відрізняє образ паралельного війни життя, від пропагандистських кадрів, які намагаються довести, що війни немає або що це вигадка. Щоб розглянути цю подвійну проблему фотографування цивільного життя під час війни в більш широкому контексті, ми відмовилися від зображення військової реальності тільки в одному регіоні або в одній країні, ми не показали життя, яке протікає тут і зараз, яке протистояло б війне в якомось іншій країні. Ми всіяко уникали того впливу, коли сцени військового жаху, здається, стверджують, що смерть накопичується виключно тут, а решта реальності живе в мирі. Спільна виставка українських та вірменських авторів, що поєднує фоторепортажі мирного життя серед хаосу військових дій, є спробою позбутися винятковості історії реальності війни та підкреслити складну реальність нашого регіону. Ця виставка демонструє також досвід художників у потоці нескінченних лих війни, в якому ми всі опинилися одночасно і паралельно.

Проект «Паралельне життя» саме в цьому контексті представляє досвід вірменських та українських митців, які протягом багатьох місяців на тлі руйнівної війни та воєнних дій фіксували саме цю паралель у потоці життя. Фотографії, тексти та мультимедійні роботи восьми авторів, створені в різних жанрах: від автофікціонального фотонаративу до Реквієму, стають свідченням війни, яка паралельно протікає в наших країнах. Ці роботи — унікальний досвід протистояння війни, протистояння війни самим життям. Проект «Паралельне життя» — перша спільна фотовиставка вірменських та українських авторів. Факт подібного діалогу між художниками наших країн свідчить про те, що як би не отруював нас політичний дискурс, як би не намагалася машина війни і руйнування розмежувати суспільства і людей, все одно саме культура і діалог за допомогою культури здатні відновити між нами дороги, які спалені війною, що йдуть паралельно і перетинаються в різні моменти історії.

«ՈՒԿՐԱԻՆԱ 2014/22-Ը» ՈՒԿՐԱԻՆԱՅԻ ՀԱՄԱՌՊԱՅՔԱՐԻ ՏԱՐԵԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆ Է ՍԵՓԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ, ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ և ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ, ՈՐԸ ՄԻՇՏ ՆՈՒՐԲ ԽՆԴԻՐ Է: 2013-14-Ի ԶՄՌԱՆԸ ՈՒԿՐԱԻՆԱՑԻՆԵՐԸ ՀԱՅՏԱՐԱՐԵՑԻՆ, ՈՐ ՉԵՆ ԿԱՄԵՆՈՒՄ ԿԱՌՉԱԾ ՄՆԱԼ ՆԱԽԿԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹՅԱՆԸ, ՈՐԸ ՓԼՈՒԶՎԵԼՈՎ ՀԱՆԴԵՐՁ ՓՈՐՁՈՒՄ Է ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՆԱԼ ՈՒԺԻ, ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻ և ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԽԱՐԴԱՎԱՆՔՆԵՐԻ ՄԻՋՈՑՈՎ: ԱՅՍ ԻՐԱԴԱՐՁՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱԶԴԱՐԱՐԵՑԻՆ ՎԵՐՋԻ ՍԿԻԶԲԸ:

ՄԱՔՍԻՄ ԴՈՆԴՅՈՒԿ

(ծն. 1983) ուկրաինացի վիզուալ արվեստագետ է, որն աշխատում է վավերագրական լուսանկարչության բնագավառում՝ գործ ունենալով բազմաթիվ ձևերի, այդ թվում՝ լուսանկարչության, տեսանյութերի, տեքստի, ինչպես նաև արխիվային նյութերի հետ: Աշխատանքների առանցքում պատմությանը, հիշողությանը, հասկամարտություններին և դրանց հետևանքներին առնչվող հարցերն են: Արժանացել է բազմաթիվ պարգևների, այդ թվում՝ հումանիստական լուսանկարչության բնագավառում Ու. Յուջին Սմիթի անվան կրթաթոշակի, «Lucie» մրցանակաբաշխության «Տարվա միջազգային լուսանկարիչ» կոչման, «Prix Pictet» մրցանակի, ընդգրկվել «Magnum Photos» մրցույթի՝ երիտասարդ վավերագրող լուսանկարիչների ցուցակում («30 under 30»): Աշխատանքները ցուցադրվել են միջազգային տարբեր հարթակներում, այդ թվում՝ Փարիզի ժամանակակից արվեստի թանգարանում, Լոնդոնի «Somerset House» թանգարանային համալիրում, Հռոմի 21-րդ դարի արվեստի ազգային թանգարանում (MAXXI), Բոգոտայի լուսանկարչական բիենալեում: 2019-ին հրատարակվել է Մաքսիմ Դոնդյուկի՝ «Դիմադրության արվեստը» վերնագրով առաջին լուսանկարչական գիրքը՝ նվիրված ուկրաինական հեղափոխությանը (2013-2014 թթ.): Վերջին աշխատանքները վերաբերում են Ուկրաինայի դեմ Ռուսաստանի սանձազերծած պատերազմին:

Մոտ մեկ տասնամյակ ես վավերագրել եմ Ռուսաստանի և Ուկրաինայի միջև առճակատման բազմաթիվ դրվագներ՝ լուսանկարելով հակամարտությունը երկու կողմերից՝ ուկրաինական հեղափոխությունը, Ղրիմի բռնակցումը, Ուկրաինայի արևելքում պատերազմի սկիզբը:

Փետրվարի 24-ին Ռուսաստանը լայնամասշտաբ պատերազմ սկսեց Ուկրաինայի դեմ: Տասնյակ քաղաքներ ու գյուղեր են ավերվել, հազարավոր մարդիկ են զոհվել, միլիոնավորներ էլ՝ վտարանդի դարձել: Այն, ինչի ականատեսն ենք այսօր, վերջին հերոսական պայքարն է՝ հանուն ազատության և ժողովրդավարության, որի արդյունքը չափազանց կարևոր է ոչ միայն Ուկրաինայի ժողովրդի, այլև միավորված Եվրոպայի և ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի համար:

Որպես ուկրաինացի և վավերագրող լուսանկարիչ՝ չեմ կարող ձեռքբերս ծալած նստել երկրի համար շրջադարձային ու կարևոր ժամանակներում: Ուստի, շարունակում եմ վավերագրել Ուկրաինայի՝ վերստին որպես անկախ երկիր հռչակվելու ժամանակաշրջանը՝ փորձելով ցույց տալ, թե ինչպես են բախվում խորհրդային և Եվրոպական արժեքները ու թե ինչ է կյանքի կոչվում դրա արդյունքում:

Նկ. 1. Խարկովի մարզի Չուգուն քաղաքի երկու կամուրջները հիմնովին պայթեցվել են: Մարդիկ այժմ ստիպված են անցնել քանդված կամուրջի տակ բացված կածանով: Քաղաք Չուգուն, Խարկովի մարզ, 22.05.2022թ.

Նկ. 2. Աննա Իվանովնա Իվանովա, 70 տարեկան և Իվան Օլեքսենիչ Իվանով, 77 տարեկան. Վելիկա Դանիլովկա, Խարկովի պատմական թաղամաս, 29.05.2022թ.

Նկ. 3. Խարկովի Հյուսիսային Սալտիվկա թաղամասի բնակելի շենքի 6-րդ հարկում ապրող Լևը ռուսական բանակի գնդակոծության ժամանակ երբեք չի թաքնվել նկուղում՝ համարելով, որ այնտեղ ավելի վտանգավոր է, քան տանը: Խարկով, 16.05.2022թ.

Նկ. 4. Մշտական հրետակոծությունների պատճառով Կիևի ծննդատան բաժանմունքն ամբողջությամբ տեղափոխվել է հիվանդանոցի նկուղ: Կիև, 02.03.2022թ.

Պատերազմի վեց ամիսների ընթացքում Ուկրաինայում ավելի քան հարյուր հազար երեխա է լույս աշխարհ եկել: Կանայք ծննդաբերում են ռմբակոծության տակ, երբեմն՝ ոչ թե ծննդատներում, այլ ռմբապաստարաններում կամ տանը՝ առանց բժշկական օգնության և նույնիսկ մետրոյում՝ հարյուրավոր անծանոթներով շրջապատված:

UKRAINE 2014/22 MAXIM DONDYUK

UKRAINE 2014/22 IS A CHRONICLE OF A LONG-LASTING BATTLE OF UKRAINE FOR ITS TRUE INDEPENDENCE, NATIONAL IDENTITY, AND FREEDOM, WHICH HAS ALWAYS BEEN A SENSITIVE ISSUE. IN THE WINTER OF 2013-14, THE UKRAINIANS DECLARED THEIR OUTRIGHT REFUSAL TO BE A PART OF THE FORMER SOVIET EMPIRE, WHICH IS CRUMBLING TO PIECES AND TRYING TO RESTORE ITSELF THROUGH THE USE OF FORCE, BLACKMAIL, AND POLITICAL MANIPULATIONS. THOSE EVENTS HAVE BECOME THE BEGINNING OF THE END.

MAXIM DONDYUK

(b. 1983) is a Ukrainian visual artist working in the field of documentary photography. His practice integrates multiple mediums including photography, video, text, and archival material. Maxim's works explore issues relating to history, memory, conflict, and their consequences.

Maxim has been widely awarded numerous accolades, including the W. Eugene Smith Grant in Humanistic Photography, International Photographer of the Year in Lucie Awards, Prix Pictet Photography Prize, Magnum Photos competition "30 under 30" for emerging documentary photographers. His work has been exhibited internationally, at the Musée d'Art Moderne in Paris, Somerset House in London, MAXXI National Museum of XXI Century Arts in Rome, the Biennale of Photography in Bogota in Colombia, among others.

In 2019 he published his first photo book titled "Culture of Confrontation", dedicated to the event of the Revolution 2013/14. His most recent work is concentrated on the Russian Invasion of Ukraine.

For nearly a decade, I've documented many aspects of the confrontation between Russia and Ukraine, photographing the conflict from both sides – the Ukrainian Revolution, the annexation of Crimea, and the beginning of the war in the east of Ukraine.

On February 24, Russia started a full-scale invasion of Ukraine. Dozens of cities and villages have been destroyed, thousands of people were killed, and millions fled. What we are witnessing today is a final epic battle for freedom and democracy, the outcome of which is immensely important not just for the people of Ukraine, but also for a united Europe and the whole civilized world.

As a Ukrainian and a documentary photographer, I can't stand idly at this pivotal point in Ukraine's history. So I continue chronicling Ukraine in its period of self-affirmation as an independent country, concentrating on the aftermath and the outcome of this battle between Soviet and European values.

Ph. 1. Two bridges in the city of Chuhuiv in Kharkiv region, were completely blown up, and people are now forced to cross on foot under the destroyed bridge, through artificially created crossings. Chuhuiv city, Kharkiv region, 22.05.2022.

Ph. 2. Anna Ivanivna Ivanova, 70, and Ivan Oleksyevich Ivanov, 77. Velyka Danylivka, historical district of Kharkiv, 29.05.2022.

Ph. 3. Lev, who lives on the 6th floor on Northern Saltivka, the residential district in Kharkiv, never ran for shelter from Russian shelling, believing that it was even more dangerous there than in the house. Kharkiv, 16.05.2022.

Ph. 4. The Kyiv maternity unit had to move completely to the basement of their hospital, because of the constant shelling. Kyiv, 02.03.2022.

In Ukraine, more than 100 thousand babies were born in the first six months of the war. Women are giving birth while under attack. At times, not in maternity hospitals, but in bomb shelters and at home without medical assistance or even in a subway station among hundreds of strangers.

УКРАЇНА 2014/22 — ЦЕ ХРОНІКА БОРОТЬБИ УКРАЇНИ ЗА СВОЮ СПРАВЖНЮ НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ І СВОБОДУ, ЯКА ЗАВЖДИ Є ДЕЛІКАТНИМ ПИТАННЯМ. ВЗИМКУ 2013-14 РОКІВ УКРАЇНЦІ ЗАЯВИЛИ ПРО СВОЮ КАТЕГОРИЧНУ ВІДМОВУ БУТИ ЧАСТИНОЮ КОЛИШНЬОЇ РАДЯНСЬКОЇ ІМПЕРІЇ, ЯКА, РОЗВАЛИВШИСЬ НА ШМАТКИ, НАМАГАЄТЬСЯ ВІДРОДИТИСЯ СИЛОЮ, ЗАГРОЗОЮ І ПОЛІТИЧНИМИ ІНТРИГАМИ. ЦІ ПОДІЇ ОЗНАМЕНУВАЛИ ПОЧАТОК КІНЦЯ.

МАКСИМ ДОНДЮК

(нар. 1983) — український візуальний художник, який працює в галузі документальної фотографії. У його практиці поєднуються різні засоби, включаючи фотографії, відео, текст, а також архівні матеріали. Роботи Максима досліджують питання, пов'язані з історією, пам'яттю, конфліктами та їхніми наслідками. Був удостоєний численних нагород, в тому числі в галузі гуманістичної фотографії стипендія імені Юджина Сміта, звання «Міжнародний Фотограф року» премії «Lucie Awards», премії з фотографії «Prix Pictet», включений до списку молодих фотографів-документалістів конкурсу «Magnum Photos» «30 до 30». Його роботи виставлялися на різних міжнародних майданчиках, в тому числі в Музеї сучасного мистецтва в Парижі, музейному комплексі «Somerset House» в Лондоні, Національному музеї мистецтва XXI століття в Римі (MAXXI), у бієнале фотографії в Боготі в Колумбії тощо.

У 2019 році вийшла перша фотокнига Максима Дондюка під назвою «Культура протистояння», присвячена подіям Українській Революції 2013-2014 років. Його останні роботи стосуються війни, розв'язаної Росією проти України.

Близько десяти років я документував безліч епізодів протистояння між Росією і Україною, фотографуючи конфлікт з обох сторін: українську революцію, анексію Криму та початок війни на сході України. 24 лютого Росія розпочала повномасштабну війну проти України. Десятки міст і сіл були зруйновані, тисячі людей загинули, а мільйони стали біженцями. Те, чому ми сьогодні являємося спостерігачами — це остання героїчна боротьба за свободу і демократію, результат якої надзвичайно важливий не тільки для народу України, а й для об'єднаної Європи і всього цивілізованого світу.

Як український фотограф і фотограф-документаліст, я не можу сидіти склавши руки в цей поворотний і важливий для України час. Тож я продовжую документувати хроніку України в період її самоствердження як незалежної країни, намагаючись показати, як стикаються радянські та європейські цінності і що втілюється в життя в результаті цього.

Фото 1. Два мости в місті Чугуїв Харківської області були повністю підірвані, і зараз люди змушені переходити пішки під зруйнованим мостом через штучно створені переходи. Місто Чугуїв, Харківська область, 22.05.2022 р.

Фото 2. Анна Іванівна Іванова, 70 років та Іван Олексійович Іванов, 77 років: Велика Данилівка, Історичний район Харкова, 29.05.2022 р.

Фото 3. Лев, якій живе на 6-му поверсі житлового будинку в Північній Салтівці — мікрорайоні Харкова — ніколи не ховався в підвалі під час російських обстрілів, вважаючи, що там небезпечніше, ніж удома. Харків, 16.05.2022 р.

Фото 4. Через постійні обстріли київське пологове відділення повністю перенесено в підвал лікарні. Київ, 02.03.2022 р.
За шість місяців війни в Україні народилося понад 100 тисяч немовлят. Жінки народжують під час бомбардування, іноді не в пологових будинках, а в бомбосховищах або вдома, без медичної допомоги, або навіть в метро в оточенні сотень незнайомих людей.

ՈՒՐԻՇ ՍԱՀՄԱՆ, ՈՒՐԻՇ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՓԻՐՈՒՋԱԽԱՆՓՅԱՆ

«ԶԳՈՒՅՇ ԿԼԻՆԵ՛Ս», «ԱՆԾԱՆՈԹ ԾԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐՈՎ
ԶԳՆԱ՛Ս», «ԳԵՐԻ ՉԸՆԿՆԵ՛Ս», «ԳՅՈՒՂԸ 500 ՄԵՏՐ
Է ՀԵՌՈՒ ՍԱՀՄԱՆԻՑ. ԷՆՏԵ՞Ղ ԵՍ ԳԻՇԵՐԵԼՈՒ»...
«ՍԱՀՄԱՆԸ ՀԻՄԱ ԽԱՂԱՂ Է», «ՔՈՌ ՉԵՄ, ՈՐ ԳՆԱՄ,
ԿՈՐՉԵՄ», «ԱՅՍԻՆՔՆ ԶԳԻՇԵՐԵՄ. ՄԱՐԴԻԿ ԱՊՐՈՒՄ ԵՆ
ՉԷ՞ ԷՆՏԵՂ»... ՀԱՐՑ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ, ՈՐ ՔԱՂԱՔԻ ՓՈՔՐ
ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ Է, ՈՒ ՈՐ ՉԳԻՏԵՍ, ՉԵՍ ՀԱՍԿԱՆՈՒՄ, ՈՉ
ԷԼ ԱՌԱՆՁՆԱՊԵՍ ՊԱՏԿԵՐԱՑՈՒՄ ՈՒՆԵՍ ՀԱՐԱՎԱՅԻՆ
ՍԱՀՄԱՆԻ ՄԱՍԻՆ...

ՓԻՐՈՒՋԱ ԽԱՆՓՅԱՆԸ

(ծն. 1983) լուսանկարչությամբ սկսել է զբաղվել 2005-2006 թթ. Կովկասյան մեդիա ինստիտուտի և «World Press Photo»-ի կազմակերպած մեկամյա դասընթացին մասնակցելուց հետո:

Կրթությունը շարունակել է Երևանի թատրոնի և կինոյի պետական ինստիտուտում՝ մասնագիտանալով վավերագրական ֆիլմերի ռեժիսուրայում: Աշխատել է «Պատկեր» ֆոտո գործակալությունում և «National Geographic Traveler Armenia» ամսագրում որպես խմբագիր: Որպես լուսանկարիչ՝ համագործակցել է «Medialab.am», «chai-khana.org», «ArmeniaNow.com» կայքերի հետ:

Փիրուզա Խալափյանն ունեցել է մի շարք անհատական և խմբային ցուցադրադրություններ, թե՛ Հայաստանում, թե՛ Հայաստանից դուրս: «4Պլուս» վավերագրական լուսանկարչության կենտրոնի անդամ է:

Գյուղ Ներքին Խնձորեսկ, 2-ը հուլիսի, 2021 թվական, չեզոք գոտուց 17 քայլ հեռավորության վրա գտնվող տան երկրորդ հարկի սենյակ, լռություն: Սահմանը հստակ է սենյակի այս պատուհանից...

Սենյակի այս պատուհանից է սկսվում, որն ամբողջ գիշեր համառորեն կապույտ լույս է արտանետում ներս, ու ծառերի ստվերները կապույտի մեջ խաղում են պատին. լույսն այս երկու տարի շարունակ կա՝ գրեթե ամեն գիշեր... Ադրբեջանական կողմի լուսարձակն է... Այստեղ՝ այս սահմանային սենյակում, մի թեք նկար կա: Նկարում սահման չկա, խաղաղ օր է՝ անհավատալի, շատ արհեստական:

Սահմանը սկսվում է տաք հացի հոտից, Տեղ գյուղի դարբնի մուրճի հարվածից, պատերազմից վերադարձած որդու՝ ձեռքով շինած աղավնու բնից, Խոզնավարի երեխաների թաքնված տեղերից... Պահմտոցի են խաղում: Խնածախցի Սվետա տատի ջերմ գրկելուց է սկսվում սահմանը, ու առանց երկար-բարակ մտածելու ասում ես. «Տա՛տ ջան»...

Ցորենից դեղնած արտից է սկսվում սահմանը: Ներքին Խնձորեսկում աշնանացանը քաղելու են զինված, ամբողջ գյուղով՝ մի մարդու պես: Վայլան, դաշտի մեջտեղում կանգնած, ուղիղ աչքերիս է նայում ու ասում. «Գյուղացին հողից հաց է քամում»:

Վաղատուրի կախարդական «աղբրից» է սկսվում սահմանը, ու փայտանոցից, որ գարնան սկզբից մյուս ձմեռվա համար փայտով լցված է արդեն:

Սահմանը «տեղավորվում» է փոքրիկ վիլիսի մեջ. պատերազմից հետո Սուրենը դրա շարժիչը չի հանգցնում, չի խաղաղվում... Պարանին կախված զինվորական բաճկոնից է սկսվում սահմանը, որ մինչև առավոտ պիտի հասցնի չորանալ. Արսենը 15 օր լավաշ թխելուց հետո 15 օր սահմանին է կանգնելու:

Այս տեղից է սկսվում Հայաստանը, Սյունիքի հենց ա՛յս կտորից... Որտեղ տնական օղի են հյուրասիրում անծանոթ լուսանկարչին, ու առաջին կենացը խաղաղության համար է...

Այրաղացի Լիպարիտի հաշվարկից է սկսվում Հայաստանը, երբ քունը չի տանում, տուն առ տուն գյուղացիներին է հաշվում: Սահմանը հիմա պինդ կողպվում է ամեն երեկո. էլ առաջվանը չէ, անվտանգ չէ: Նշանառությունը հստակ է. գյուղը՝ դիտարկման տակ:

Սյունիքի այս կտորում յոթ գյուղ է՝ Խոզնավարը, Վաղատուրը, Խնածախը, Արավուսը, Տեղը, Կոռնիձորը, Ներքին Խնձորեսկը. այստեղ մարդը կանգնած է տան, այգու, դաշտի, գյուղի, համայնքի, պետության, հայրենիքի ՍԱՀՄԱՆԻՆ:

... Եվ չնայած օդում վտանգ է կախված, ու իսկապես դժվար է, մեկ է, բոլորի դռները բաց են գյուղ մտնողի համար, միայն թե մտնողը «լավ մարդ» լինի:

Ծանապարհս ընդհատում է Խոզնավարի գերեզմանատանը աճող համառ խնձորենին՝ մի կեսը չոր է, մյուսը՝ խնձորներից կռացած... «Մամաս չի թողնում՝ ուտենք. գերեզմանոցում է աճում, լավ նշան չէ»,— ասում է Անին ու աչքերը ցած իջեցնում...

OTHER BORDER, OTHER REALITY PIRUZA KHALAPYAN

“BE CAREFUL!” “DON’T TAKE UNFAMILIAR ROADS!” “DON’T GET CAPTURED!” “THE VILLAGE IS JUST 500 METERS AWAY FROM THE BORDER. ARE YOU GOING TO STAY OVERNIGHT?” ... “THE BORDER IS PEACEFUL NOW.” “I AM NOT BLIND, I WON’T GET LOST.” “YOU MEAN I SHOULDN’T STAY? PEOPLE LIVE THERE, DON’T THEY?”

PIRUZA KHALAPYAN

(b. 1983) started her photographic career after completing a yearlong photojournalism course at the Caucasus Institute, organized by World Press Photo in 2005-2006. She also studied at Yerevan State Institute of Theater and Cinematography, specializing in documentary filmmaking.

She worked as a photo editor for the 'Patker' Photo Agency and 'National Geographic Traveler Armenia' magazine. As a photographer, she has collaborated with Medialab.am, Forum and Newmag magazines, ChaiKhanaMedia.

Piruzha had personal and group exhibitions in Armenia and worldwide and is a member of 4Plus Documentary Photography Center.

Questions and answers arise in the heart of the city, meanwhile one does not have the slightest idea about the country's southern border...

Nerkin Khndzoresk village. July 2, 2021. A room on the second floor of a house located only 17 steps from the neutral zone. Silence. The borderline is unmistakable...

It starts from the window of this room that lets blue light in all through the night, and the shadows of the trees play on the wall in the blue light.

The light has been streaming for two years – almost every night... It is the beam of a spotlight on the Azerbaijani side... Here, in this borderline room, a tilted painting is hanging on the wall. There is no border in it. It depicts an incredibly peaceful day – a highly unnatural scene.

The border starts from the smell of freshly-baked bread, from the banging of a blacksmith's hammer in the village of Tegh. It starts from a dove nesting box, made by a soldier who returned from war; it starts from the hiding places of the kids of Khoznavar... They are playing hide and seek...

The border starts from a warm hug with granny Sveta of Khnatsakh village who I barely know but I call her “granny” without hesitation...

The border starts from the wheat field of gold. The entire village will harvest the autumn crops in Nerkin Khndzoresk armed with shotguns. Standing in the middle of the field, Valya looks straight into my eyes and says, “The villagers squeeze bread from a stone.”

The border starts from Vaghatur's magical spring, and from the woodshed, stocked with firewood for next winter from early spring.

The border “fits” in a small Wyllis jeep. Suren never turns off its engine after the war; he cannot restore his inner peace...

The border starts from the army jacket hung on a clothesline that needs to dry until the next morning. After 15 days of baking lavash, Arsen will spend another 15 days guarding the border.

This is where Armenia starts, from this very part of Syunik... Here, an unfamiliar photographer is treated to homemade vodka and the first toast is to peace...

Armenia starts with the sleepless miller Liparit, counting all the village houses and the villagers.

At present, the border is locked every evening. It is not the same anymore; it is no longer safe.

The aim is clear; the village is the target.

There are seven villages in this part of Syunik – Khoznavar, Vaghatur, Khnatsakh, Aravus, Tegh, Kornidzor, and Nerkin Khndzoresk. Here, one is standing on the BORDERLINE of a house, orchard, field, village, community, of the state and homeland.

... Notwithstanding the threat looming over us, which is indeed hard, everyone's door is wide open to anyone entering the village, as long as the person is a “good man.”

Along the road my attention is caught by an apple tree persistently growing in the graveyard of Khoznavar. One half of the tree looks dead, while the other is overloaded with fruit... “My mom won't let us eat the fruit. She says they are growing in the graveyard and that's bad luck,” says Ani and lowers her eyes...

ІНШІЙ КОРДОН, ІНША РЕАЛЬНІСТЬ ПІРУЗА ХАЛАПЯН

«БУДЬ ОБЕРЕЖНИЙ», «НЕ ХОДИ ПО НЕЗНАЙОМИХ ДОРОГАХ», «НЕ ПОТРАПИ В ПОЛОН», «СЕЛО В 500 МЕТРАХ ВІД КОРДОНУ. ТИ ТАМ БУДЕШ НОЧУВАТИ?»...
«НА КОРДОНІ ЗАРАЗ СПОКІЙНО», «Я НЕ СЛІПІЙ, ЩОБ ПІТИ И ЗАГУБИТИСЯ», «ТОБТО НЕ НОЧУВАТИ? ХІБА ТАМ ЛЮДИ НЕ ЖИВУТЬ?»...

ПІРУЗА ХАЛАПЯН

(нар. 1983) почала займатися фотографією після закінчення річних курсів, які були організовані Кавказьким медіа-інститутом і World Press Photo в 2005-2006 роках.

Освіту продовжила в Єреванському державному інституті театру і кінематографії, спеціалізуючись на режисурі документальних фільмів.

Працювала фоторедакторкою у фотоагентстві «Паткер» («Зображення») та журналі «National Geographic Traveler Armenia». Як фотографка співпрацювала з журналами «Medialab.am», «Forum», «Newmag» та з сайтами «ChaiKhanaMedia» і «ArmeniaNow.com». Піруза Халапян провела ряд індивідуальних та групових виставок як у Вірменії, так і за її межами. Є членом Центру документальної фотографії «4plus».

Питання та відповіді, у центрі якого маленького міста він, і, коли не знаєш, не розумієш, та навіть и не маєш особливого уявлення про південний кордон...

Село Неркін Хндзореск, 2-е липня, 2021 рік, кімната на другому поверсі будинку в 17 кроках від нейтральної зони, тиша. Межа чітка...

Починається з цього вікна кімнати, що всю ніч наполегливо випромінює синє світло всередину кімнати, а тіні дерев грають на стіні в блакиті; це світло там два роки, майже кожену ніч... Це прожектор азербайджанської сторони... Ось тут, у цій прикордонній кімнаті є одна нахилена картина. На картині немає кордону, мирний день: неймовірній, дуже штучний. Кордон починається із запаху гарячого хліба, від удару молота коваля села Тег, від голубиноного гнізда, власноруч зробленого сином, який повернувся з війни, зі схованок дітей Хознавару... грають в хованки. Кордон починається з теплих обіймів бабусі Свети з Хнацаху, і, не довго думаючи, ви говорите: «Люба бабуся...»

Кордон починається з поля, пожовклого від пшениці: у Неркін Хндзореску збиратимуть осінній посів озброєними, все село, як одна людина. Валя, стоячи посеред поля, дивиться мені прямо в очі и каже: «Селянин вичавлює хліб із землі».

Кордон починається з чарівного «джерела» села Вагатур та від дровітні, яка вже з початку весни наповнена дровами на наступну зиму.

Кордон «вміщається» в маленький «Вілліс»: після війни Сурен не глушить його двигун, не мириться...

Кордон починається з військової куртки, що висить на мотузці и яка до ранку має висохнути: Арсен, після 15 днів вишкілки лаваша, 15 днів буде стояти на кордоні.

З цього місця починається Вірменія, з цього самого шматочка Сюніка...

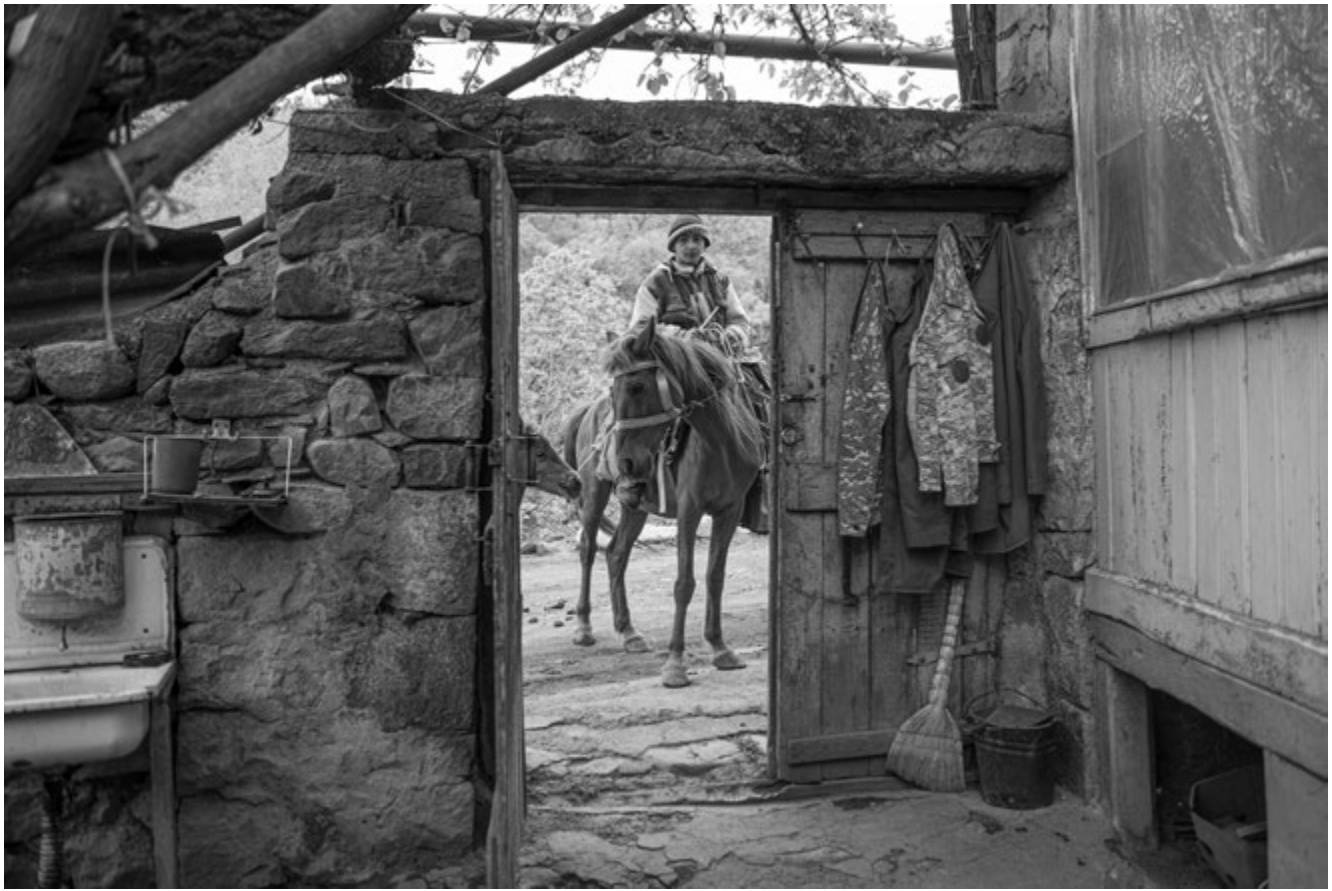
Де пригощають незнайомого фотографа домашньою горілкою, а перший тост — за мир...

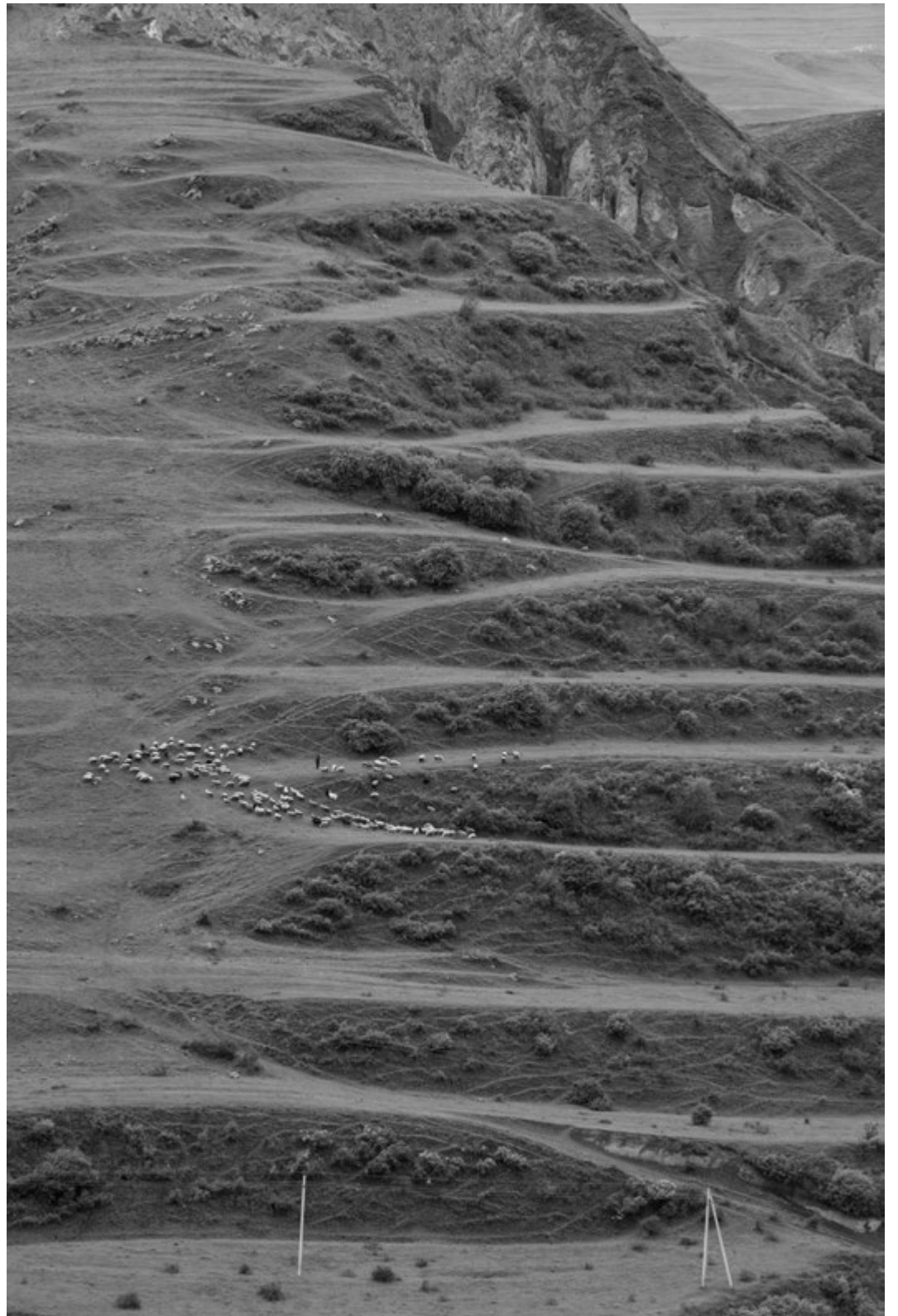
Вірменія починається з підрахунку Ліпаріта з млина: коли сон не йде, він перераховує селян від хати до хати. Кордон тепер щовечора щільно закривають: зараз не як раніше, зараз небезпечно. Причина зрозуміла: село під спостереженням.

У цій частині Сюніка сім сіл: Хознавар, Вагатур, Хнацах, Аравус, Тег, Корнідзор, Неркін Хндзореск: тут людина стоїть на КОРДОНІ хати, саду, поля, села, громади, держави, БАТЬКІВЩИНИ.

...І хоча в повітрі витає небезпека, і дійсно важко, все одно, двері всіх відкриті для кожного, хто приходить в село, аби «людина була добра».

Мій шлях перериває вперта яблуня, що росте на Хознаварському цвинтарі: одна половина суха, друга — похилилася від яблук... «Мама не дозволяє нам її їсти, бо на цвинтарі росте — це поганий знак», — каже Ані і опускає очі...

**ՊԱՏԵՐԱՂՄ: ՄԵՆՔ ՄԱՆԿՈՒՑ ԱՄԵՆ ԻՆՉ ԳԻՏԵՆՔ
ՊԱՏԵՐԱՋՄԻ ՄԱՍԻՆ: ՊԱՏԵՐԱՋՄ ԽԱՂԱՑԵԼ ԵՆՔ:
ՊԱՏԵՐԱՋՄԻ ՄԱՍԻՆ ԿԱՐԴԱՑԵԼ: ՖԻԼՄԵՐ ՏԵՍԵԼ
ՊԱՏԵՐԱՋՄԻ ՄԱՍԻՆ: ԵՐԱԿԱՅԵԼ, ԹԵ ՄԵՆՔ ՀԵՐՈՍՆԵՐ
ԵՆՔ՝ ՀԵՏԱԽՈՒՅՁՆԵՐ, ՕԴԱՉՈՒՆԵՐ, ՏԱՆԿԻՍՏՆԵՐ:
ԵՐՋԱՆԻԿ, ՀԻՄԱՐ, ՀԵՌԱՎՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿ, ՈՐ ՄՆԱՑ
ՀԻՇՈՂՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ՈՒ ՄԻ ՔԱՆԻ ՍԱ-ՍՊԻՏԱԿ
ԺԱՊԱՎԵՆԻ ՎՐԱ:**

ԱՏԱՆԻՍԼԱՎ ՕՍՏՐՈՌԻՍ

(ծն. 1972) լուսանկարիչ է, ուսուցիչ: Զբաղվում է վավերագրական և գեղարվեստական լուսանկարչությամբ: Լուսանկարները ստանում է գլխավորապես ժելատինի և արծաթի հայտածման դասական պրոցեսի արդյունքում: Լիտվայում միջազգային արտ ռեզիդենցիայի կազմակերպիչն ու համադրողն է: Մասնակցել է «Բաթումի լուսանկարչության օրեր» փառատոնի հիմնական ցուցադրությանը (2016-2019 թթ.) և Նիդալի լուսանկարչական սիմպոզիումին (Լիտվա): "UPHA" (Ուկրաինական լուսանկարչական այլընտրանք) կազմակերպության անդամ է: Ստանիսլավ Օստրոուսի աշխատանքները ցուցադրվել են Ուկրաինայում, Լեհաստանում, Կորեայում, Վրաստանում և Լիտվայում: Մի շարք լուսանկարներ համալրել են Ուկրաինայում, Շվեյցարիայում, Լեհաստանում և Լիտվայում գտնվող մասնավոր հավաքածուները: Ընդգրկվել է "PhotoCULT" մրցույթի վերջնացուցակում (2019 թ.): Լուսանկարչություն է դասավանդում Դարկովի՝ մշակույթի պետական ակադեմիայում:

Ժամանակ, որ անբացատրելի կերպով ներխուժեց մեր իրականություն՝ արդեն որպես լրիվ ուրիշ՝ իրական պատերազմ: Ռմբակոծություններով, փախստականներով, պարետային ժամով, հրթիռային հարվածներով, փլատակներով, մղձավանջային լուրերով՝ զոհվածների ու վիրավորների մասին: Օդային տագնապի ազդանշան՝ երկար, տրտմալի, հոգեմաշ անող ոռնոց: Մահվան ու ավերածությունների նախագուշակ: Լռություն տիրելուց հետո մնում է միայն սպասել հարվածին: Սպասել, թե երբ մյուս կողմից արձակված հրթիռը կհասնի նշանակետին, և քաղաքի վրա փուլ կգա նրա ջախջախիչ ցավը: Շինարարությունը կանգ է առել, պուրակները՝ դատարկվել: Փողոցում այնքան քիչ մարդ կա, որ մենք սկսել ենք մեկս մյուսին բարևել, ինչպես գյուղերում է ընդունված: Մնացածների մի մասը մետրո է տեղափոխվել: Այնտեղ՝ գետնի տակ, նրանք քնում են ներքնակների վրա և սնվում անվճար ուտելիքով, որ կամավորներն են բերում. ցնցուղի փոխարեն խոնավ անձեռոցիկներ են, ապագայի ծրագրերի փոխարեն՝ սուր ՀՏՄԽ (հետտրավմատիկ սթրեսային խանգարում): Կամավորական կետերը ցրված են քաղաքով մեկ: Աշխատում են օր ու գիշեր: Հավաքում են միջոցներ, ամենից շատ կրակահարվող շրջաններ հասցնում ջուր, սնունդ, դեղորայք: Բոլոր նրանք, ովքեր ի վիճակի չեն անգործ նստելու, աշխատում են մեկ համերաշխ, մեծ ընտանիքի պես: Զինվորականներ, բժիշկներ, փրկարարներ, կոմունալ աշխատողներ, հոգևորականներ, բանաստեղծներ, երաժիշտներ, նկարիչներ, գործարարներ՝ նրանք բոլորը անկոտրում Խարկովի հերոսներն են: Անկոտրում Ուկրաինայի հերոսները:

МИРНИ. KHARKIV STANISLAV OSTROUS

**WAR! SINCE CHILDHOOD, WE HAVE KNOWN ALL ABOUT
WAR. WE PLAYED WAR-GAMES. WE READ ABOUT WAR. WE
WATCHED FILMS ABOUT WAR. WE IMAGINED OURSELVES
HEROES – SPIES, PILOTS, TANK OPERATORS!
HAPPY, SILLY, DISTANT TIME, STAMPED ON OUR MEMORY
AND A FEW BLACK AND WHITE FILMS.**

STANISLAV OSTROUS

(b. 1972) is a photographer and teacher. Works with documentary and art photography, mostly using the classic silver-gelatin process. He is the organizer and curator of the international residence in Lithuania. Participant in the main exposition of the Batumi Photo Days festival (2016 - 2019) and the photo symposium in Nida (Lithuania). UPHA (Ukrainian photo alternatives) member. He has exhibited in Ukraine, Georgia, Poland, Korea, and Lithuania. PhotoCULT 2019 shortlist. His photographs are in private collections in Ukraine, Poland, Switzerland and Lithuania. Teaches photography at KhDAK (Kharkiv State Academy of Culture). He currently lives and works in Kharkiv, Ukraine.

Time that has inexplicably invaded our reality bringing another war – the real one – with bombings, refugees, curfews, missile attacks, ruins, horrible news of the dead and wounded.

An air raid siren, a dreary, exhausting howl. A harbinger of death and destruction. In a brief silence that ensues, one has to do nothing but wait for a blow. Wait for the missile fired from the other side to reach the target inflicting great suffering upon the city.

Construction stopped suddenly; parks stood deserted. There were so few people on the streets that we began greeting each other, as we do in villages. Some of those who stayed have taken refuge in the subway. Down there, they sleep on mattresses and receive free food delivered by volunteers. Instead of taking a shower, they use wet wipes, instead of planning for the future, they develop a terrifying disorder – PTSD (post-traumatic stress disorder).

Volunteer booths abound in the city staffed by people working round the clock. They raise funds, deliver water, food, and medication to the most affected areas. Those who cannot sit idly by, work as one big friendly family. Military men, doctors, rescuers, utility workers, priests, poets, musicians, artists, entrepreneurs are the heroes of the unconquered Kharkiv! The heroes of the unconquered Ukraine!

МИРНІ. ХАРКІВ СТАНІСЛАВ ОСТРОУС

**ВІЙНА! ПРО ВІЙНУ МИ ЗНАЄМО ВСЕ З ДИТИНСТВА.
МИ ГРАЛИ У ВІЙНУ. ЧИТАЛИ ПРО ВІЙНУ. ДИВИЛИСЯ
ФІЛЬМИ ПРО ВІЙНУ. УЯВЛЯЛИ СЕБЕ ГЕРОЯМИ:
РОЗВІДНИКАМИ, ЛЬОТЧИКАМИ, ТАНКІСТАМИ!
ЩАСЛИВИЙ, БЕЗГЛУЗДИЙ, ДАЛЕКИЙ ЧАС, ЯКИЙ
ЗАЛИШИВСЯ В НАШИЙ ПАМ'ЯТІ ТА НА КІЛЬКОХ ЧОРНО-
БІЛИХ КІНОСТРІЧКАХ.**

СТАНІСЛАВ ОСТРОУС

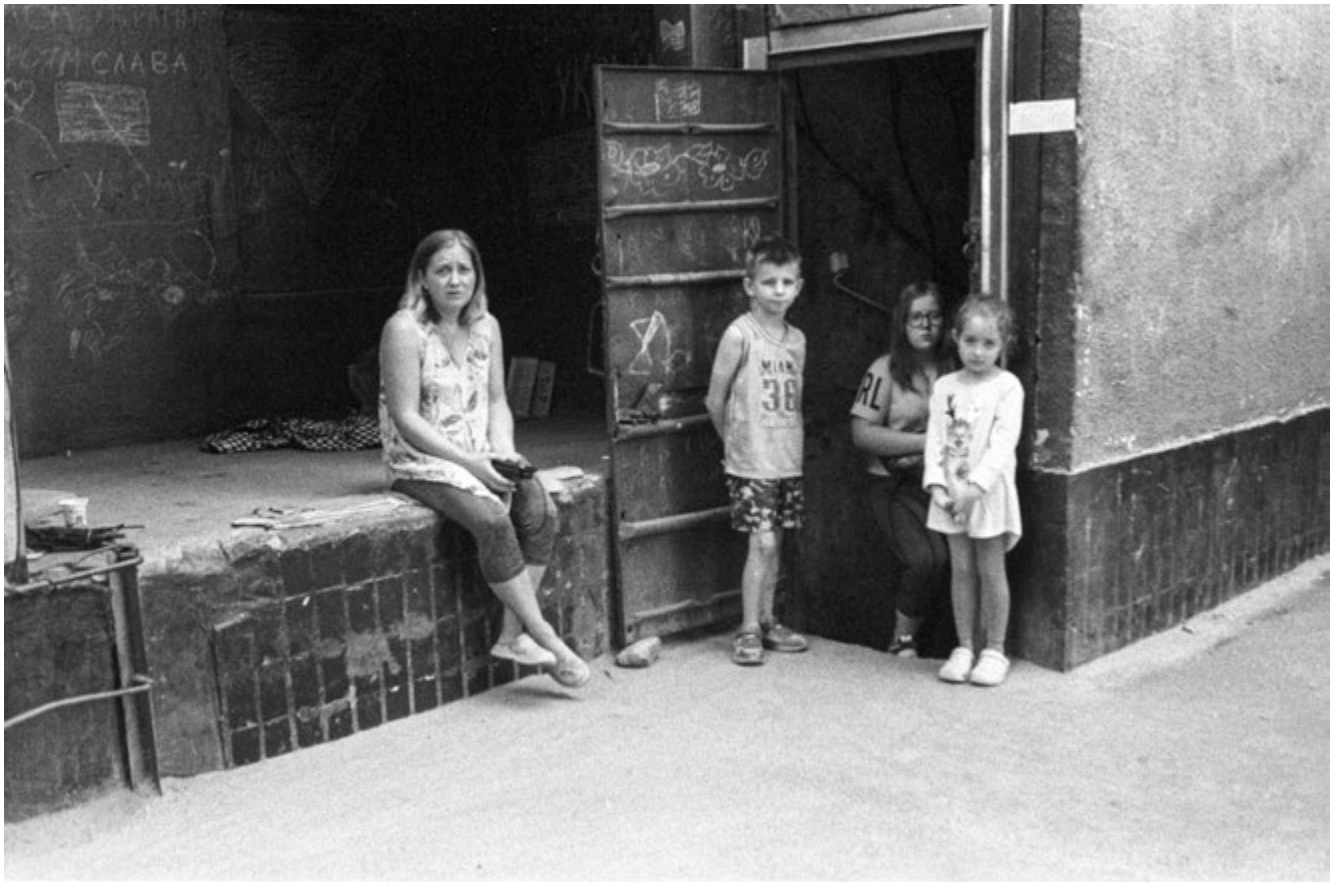
(нар. 1972) — фотограф, педагог. Займається документальною та художньою фотографією, переважно використовуючи класичний желатиновий срібний процес. Організатор і куратор міжнародної арт-резиденції в Литві. Брав участь в основній експозиції фестивалю «Дні фотографії Батумі» (2016-2019) та фотосимпозіумі в Ніді (Литва). Станіслав — член організації UPNA («Українська фотоальтернатива»). Станіслав Остроус мав виставки в Україні, Грузії, Польщі, Кореї та Литві. Його фотографій поповнили приватні колекції в Україні, Польщі, Швейцарії та Литві. Був включений до шорт-листа конкурсу «PhotoCULT» (2019). Викладає фотографію в ХДАК — Харківській державній академії культури.

Час, який незрозумілим чином увірвався в нашу реальність, приносячи вже зовсім іншу, справжню війну: з бомбардуваннями, біженцями, комендантською годиною, ракетними обстрілами, руїнами, жахливими новинами про загиблих і поранених.

Сигнал повітряної тривоги — довге, сумне, несамовите виття. Провісник смерті і руйнування. У короткій тиші, що настає, залишається лише чекати удару. Чекати, коли ракета, запущена з іншого боку, досягне цілі, завдаючи місту руйнівних страждань.

Будівництво рангово припинилося; парки спорожніли. На вулиці було так мало людей, що ми почали вітатися один з одним, як це прийнято в селах. Деякі з тих, хто залишився, сховалися в метро. Там, під землею, вони сплять на матрацах і отримують безкоштовну їжу, яку приносять волонтери. Замість душі — вологі серветки, замість планів на майбутнє — гострий ПТСР (посттравматичний стресовий розлад).

У місті багато волонтерських стендів, де люди працюють цілодобово, день і ніч. Вони збирають кошти, доставляють воду, їжу та ліки в найбільш постраждалі райони. Всі ті, хто не може сидіти склавши руки, працюють як одна дружна, велика родина. Військові, медики, рятувальники, комунальники, священнослужителі, поети, музиканти, художники, бізнесмени — всі вони герої нескореного Харкова! Герої нескореної України!

ՖՐԱԳՄԵՆՏԱԼ ԱՊՐՈՒՄ ՆԱԶԻԿ ԱՐՄԵՆԱԿՅԱՆ

ԵՍ ԻՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՈՒՆԵՑԱ... ԱՌԱՋԻՆ ՀԵՐԹԻՆ՝
ՈՐՊԵՍ ՄԱՅՐ, ՈՉ ՈՐՊԵՍ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ:
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 27-ԻՆ ՄԵԾ ՏՂԱՅԻՍ՝ ՄԻՔԱՅԵԼԻ
ԾՆՈՒՆԴՆ ԷՐ: ՕՐԸ ՍԿՍՎԵՑ ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ԼՈՒՐԵՐՈՎ...
ՀԱՎԱՔՎԵՑԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐԸ, ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐԸ, ԲՈԼՈՐԸ
ՀԱՎԱՔՎԵՑԻՆ, ՈՒ ՍԿՍՎԵՑԻՆ ԶԻՆԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏԻ
ԶԱՆԳԵՐԸ: ՀԱՇՎԱՌԵԼՈՒ ԿԱՆՉԵՑԻՆ:
28-Ի ԱՌԱՎՈՏՅԱՆ ԳՆԱՑԻՆՔ ԶԻՆԿՈՄԻՍԱՐԻԱՏ, ՈՒ
ՄԻՔԱՅԵԼԻՆ ՏԱՐԱՆ...
ԵՐԲ ՏՈՒՆ ԵԿԱ, ՆՈՐ ԳԻՏԱԿՑԵՑԻ՝ ՈՒՐ ԵՄ ՈՒՂԱՐԿԵԼ,
ԻՆՉ Ա ԿԱՏԱՐՎՈՒՄ:

ՆԱԶԻԿ ԱՐՄԵՆԱԿՅԱՆԸ

(ծն. 1976) Հայաստանի ազդեցիկ լուսանկարչներից մեկն է, բազմաթիվ մրցանակների դափնեկիր: 2005-ին մասնակցել է Կովկասյան մեդիա ինստիտուտում Ռուբեն Մանգասարյանի լուսանկարչական դասընթացներին: 2011-ին արժանացել է «Մազնում» հիմնադրամի լուսանկարչության ու մարդու իրավունքների կրթաթոշակի:

Նազիկ Արմենակյանի լուսանկարները տպագրվել են «The New York Times Lens blog», «Der Spiegel», «Politiken», «Eurasianet» և այլ տեղական ու միջազգային պարբերականներում:

Լուսանկարչության մասին երկու գրքի հեղինակ է: Գործընկերների հետ հիմնադրել է նաև «4Պլյուս» վավերագրական լուսանկարչության կենտրոնը, որի նպատակը Հայաստանում վավերագրական լուսանկարչության զարգացումը խթանելն ու այդպիսով կանանց իրավունքներին անդրադառնալն է: Ֆոտո-ռեպորտաժ և վավերագրական էսսեների միջև տատանվող աշխատանքներում նազիկ Արմենակյանն ուշադրությունը բևեռում է հասարակության լուսանցքում մնացած մարդկանց ու սոցիալական խմբերի վրա:

29-ին լուսանկարիչ ընկերս՝ Վաղինակը, Ստեփանակերտում պատահաբար հանդիպեց Միքոյին: Ասում էի. «Վա՛ղ, նայի՛ ուր են տանում, տեր կանգնիր...»:
...Դրանից հետո 26 օր կապ չկար, լուր չունեի: Մոտավորապես գիտեինք՝ որ ուղղության վրա ա, ողջ ընթացքում փորձում էինք մի բան ճշտել...
Հազարավոր վիդեոներ էի նայում՝ հույս ունենալով՝ մի տեղ կտեսնեմ Միքոյին: Ամեն օր զանգում էի հեռախոսին, որ գոնե «բաժանորդն անհասանելի է» արտահայտությունը լսեմ... Հետո դաժան շրջան էր՝ էն պահը, երբ սկսում ես ցուցակներով նայել, ծանոթներ ես փնտրում ու գտնում, մի ցուցակից էն մյուսին ես անցնում...
Առաջին օրերին որպես լուսանկարիչ գիտակցում էի իրադարձությունները վավերագրելու կարևորությունը, ու պատերազմը կանչում էր, բայց... Լուսանկարելն անհնար էր: Ես առանց գնալու արդեն մեջս լցրել էի պատկերներ, ապրում ու վերապրում էի պատերազմը: Բախումս շատ ուժեղ էր պատերազմի հետ, ու, ինձ թվում էր, թե ի վիճակի չէի լինի լուսանկարել...
Միգուցե մեռնել կարողանայի, բայց լուսանկարել՝ չէ...
Առաջին անգամ ունեցա փորձառությունը, որ կատարվածն ավելի կարևորեցի, քան լուսանկարը... Առանց խցիկը հանելու, առանց մտածելու՝ ոնց պիտի նկարեմ, արդեն իսկ խոցելի էի էդ պատկերների առաջ կանգնելու համար:
Սպասումն ու հավատը... Շաբաթների ընթացքում ներսդ սկսում ա շատ ուժեղ քայքայել, գալիս ա պահը, որ քեզ թվում ա՝ մարմինդ չի շարժվելու: Վերջին օրերին շարունակում էի լսել մարդկանց, բայց այլևս ոչ հասկանում էի, ոչ էլ ընկալում:
Կորցնում էի էդ կարողությունները:
Հաճախ կանգնում էի սենյակների տարբեր անկյուններում, լուռ աղոթում ու փորձում էի կապվել տղայիս հետ, գոնե ներսումս լսել իր ձայնը, հասկանալ՝ ուր է, արդյոք իմ ձայնն իրեն հասնում է... Ու մի օր ուժեղ լույս մտավ սենյակ՝ երկար ստվեր զգելով պատին... Նշա՞ն էր...
20-րդ օրն էր, երբ գրեցի. «Ես ոչինչ եմ որպես մարդ, որպես լուսանկարիչ: Կորցնում եմ ամեն ինչ. զրոյացել եմ: Միայն մայր եմ...»:
Շատ կարևոր մի բան կորցրի, այնպիսի մի բան, որը նախկինում հաստատ կար, բայց էլ երբեք չի լինի...
Միքայելի վերադառնալուց ամիսներ հետո վերադարձավ լուսանկարելու կարիքը: Շատ բան այլևս առաջվանը չէ: Սրվել է «հասցնել-անելը»: Ներսի հակասական ու էմոցիոնալ պրոցեսները շարունակվում են, բայց ուրախ եմ, որ չկորցրի լուսանկարիչ լինելու, տեսնելու ու վերարտադրելու կարողություններս... Ավելին՝ դրանք վերափոխվեցին, ավելի զգոն ու համարձակ դարձան:

FRAGMENTARY EXPERIENCE NAZIK ARMENAKYAN

I FOUGHT MY WAR... FIRST OF ALL, AS A MOTHER, NOT AS A PHOTOGRAPHER.

SEPTEMBER 27 WAS MY ELDER SON MIKAYEL'S BIRTHDAY. THE DAY STARTED WITH TERRIBLE NEWS... FRIENDS, RELATIVES AND GUESTS GATHERED AT OUR PLACE, AND THE PHONE CALLS FROM THE MILITARY COMMISSARIAT STARTED. HE WAS CALLED UP FOR CONSCRIPTION. WE WENT TO THE MILITARY COMMISSARIAT ON THE MORNING OF SEPTEMBER 28 AND MIKAYEL WAS TAKEN AWAY...

ONLY WHEN I WAS BACK HOME DID I REALIZE WHAT WAS GOING ON.

NAZIK ARMENAKYAN

(b. 1976) is one of the most highly regarded award-winning photographers in Armenia. In 2005, she studied photography in Armenia under Ruben Mangasaryan at the Caucasus Institute, Yerevan. She was also awarded a Magnum Foundation Photography and Human Rights Fellowship at New York University in 2011.

Nazik's photographs have been published in The New York Times Lens blog, Der Spiegel, Politiken, Eurasianet and other local and international publications.

Nazik Armenakyan is the author of two photography books and the co-founder of 4Plus Documentary Photography Center that aims to develop documentary photography in Armenia and empower women through photography.

Oscillating between photo-reportage and documentary essays, Armenakyan focuses her attention on individuals and social groups living on the margins of society.

On September 29, my friend, photographer Vaghinak came across Mikayel in Stepanakert. I said, “Vagh, see where they are taking him, take care of him...” ...Then there was no news of him for 26 days. We had figured out where he could be; day and night we were trying to find more information ...

I was watching thousands of video materials, hoping to spot Miko somewhere. I was calling him on his mobile every day to at least hear the phrase “the subscriber cannot be reached” in response... Then came the hardest period, the moment when one begins to scan the lists looking for familiar names and finding them, and go from one list to another...

As a photographer, I immediately realized the importance of documenting the events. The war was calling, but... It was impossible to take photos. Without being there, I had filled myself with images; I was experiencing the war. My confrontation with the war was too powerful, and I thought I just couldn't take photos.

Perhaps I could die, but not take photos, no...

For the first time I had the feeling that photography was less important than what was going on... Without using the camera, without thinking how to shoot, I was already vulnerable before those images.

Waiting and hoping... Within a matter of weeks you feel how your organism starts to fall apart. There comes a moment when you think your body is so stiff you cannot move. In the last days, I would listen to the people, but neither could I understand them, nor perceive what they were talking about. I was losing those abilities.

I would often stand in different corners of the rooms, silently praying and trying to connect with my son, at least to hear his voice inside of me, to understand where he was, and whether my voice could reach him... And one day, a strong light shone into the room, casting a long shadow on the wall... Was that a sign? On the twentieth day I wrote: “I am nobody special, neither as a human, nor as a photographer. I am losing everything. I feel empty and hollow. I am only a mother...

I lost something very important, a power I possessed in the past. Now it is forever gone...

Months after Mikayel's return, I felt a desire to photograph again. Nothing is the same any more. I acutely feel the necessity to make it all in time. I am still overwhelmed by conflicting emotions, but I am glad that I did not lose my ability as a photographer; the capacity to see and reproduce... Moreover, they were transformed. I am now more alert and fearless.

**У МЕНЕ БУЛА СВОЯ ВІЙНА... НАСАМПЕРЕД ЯК У МАТЕРІ,
А НЕ ЯК У ФОТОГРАФКИ.**

**27 ВЕРЕСНЯ БУВ ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ МОГО СТАРШОГО
СИНА МІКАЕЛЯ. ДЕНЬ ПОЧАВСЯ ЗІ СТРАШНОЇ
НОВИНИ... ЗІБРАЛИСЯ ДРУЗІ, РОДИЧІ, ВСІ ЗІБРАЛИСЯ, І
ПОЧАЛИСЯ ДЗВІНКИ ВІД ВІЙСЬККОМАТУ. ПОКЛИКАЛИ
СТАТИ НА ОБЛІК.**

**28-ГО ВРАНЦІ МИ ПОЇХАЛИ У ВІЙСЬККОМАТ, І МІКАЕЛЯ
ЗАБРАЛИ...**

**КОЛИ Я ПРИЙШЛА ДОДОМУ, Я ТІЛЬКИ ТОДІ
ЗРОЗУМІЛА, КУДИ Я ЙОГО ПОСЛАЛА, ЩО
ВІДБУВАЄТЬСЯ.**

НАЗІК АРМЕНАКЯН

(нар. 1976) — одна з найбільш високо оцінених фотографок Вірменії, лауреат численних премій. У 2005 році вивчала фотографію у Вірменії під керівництвом Рубена Мангасаряна в Кавказькому медіа-інституті. У 2011 році була удостоєна стипендії Фонду «Магnum» з фотографії та прав людини у Нью-Йоркському університеті.

Фотографії Назік Арменакаян були опубліковані в блозі «The New York Times Lens», Der Spiegel, Politiken, Eurasianet та інших місцевих і міжнародних виданнях.

Назік Арменакаян — авторка двох книг про фотографію та співзасновницею Центру документальної фотографії «4 плюс», метою якого є стимулювання розвитку документальної фотографії у Вірменії та поширення можливостей жінок через фотографію.

У роботах, що коливаються між фоторепортажем і документальними есе, Назік Арменакаян акцентує увагу на людях і соціальних групах, що залишилися за межами суспільства.

29-го числа мій друг-фотограф Вагінак випадково зустрів Міко в Степанакерті. Я казала: «Ваг, подивись, куди його везуть, подбай про нього...»

... Після цього 26 днів не було зв'язку, в мене не було жодних новин. Ми приблизно знали, на якому він напрямку, весь час намагалися щось уточнити.

Я переглядала тисячі відео в надії десь побачити Міко. Кожного дня дзвонила на його телефон, щоб хоча б почути фразу «абонент недоступний»... Потім був жорстокий період: той момент, коли ти починаєш переглядати списки, шукати знайомих і знаходити їх, переходити з одного списку в інший...

У перші дні як фотограф я усвідомлювала важливість документування подій, і війна кликала, але... Фотографувати було неможливо. Я, і не поїхавши, вже наповнилася образами, я жила і переживала війну. Моє зіткнення з війною було дуже сильним, і мені здавалося, що я була б не в змозі фотографувати.

Можливо, я б могла померти, але фотографувати — ні.

Вперше у мене стався такий досвід, коли те, що відбувається, стало для мене важливішим, ніж фотографія... Не дістаючи камери, не думаючи, як сфотографувати, я вже була уразлива для того, щоб встати перед тими образами.

Очікування та віра... Упродовж тижнів ваші нутроці починають дуже сильно розкладатися, настає момент, коли вам здається, що ваше тіло не рухатиметься. Останніми днями я продовжувала чути людей, але вже і не розуміла, не сприймала. Я втрачала ці здібності.

Я часто зупинялася у різних кутках кімнат, мовчки молилася і намагалася з'єднатися з сином, хоча б почути його голос всередині себе, зрозуміти, де він, чи доноситься до нього мій голос... І ось одного дня в кімнату увійшло сильне світло, відкидаючи довгу тінь на стіну. Знак?

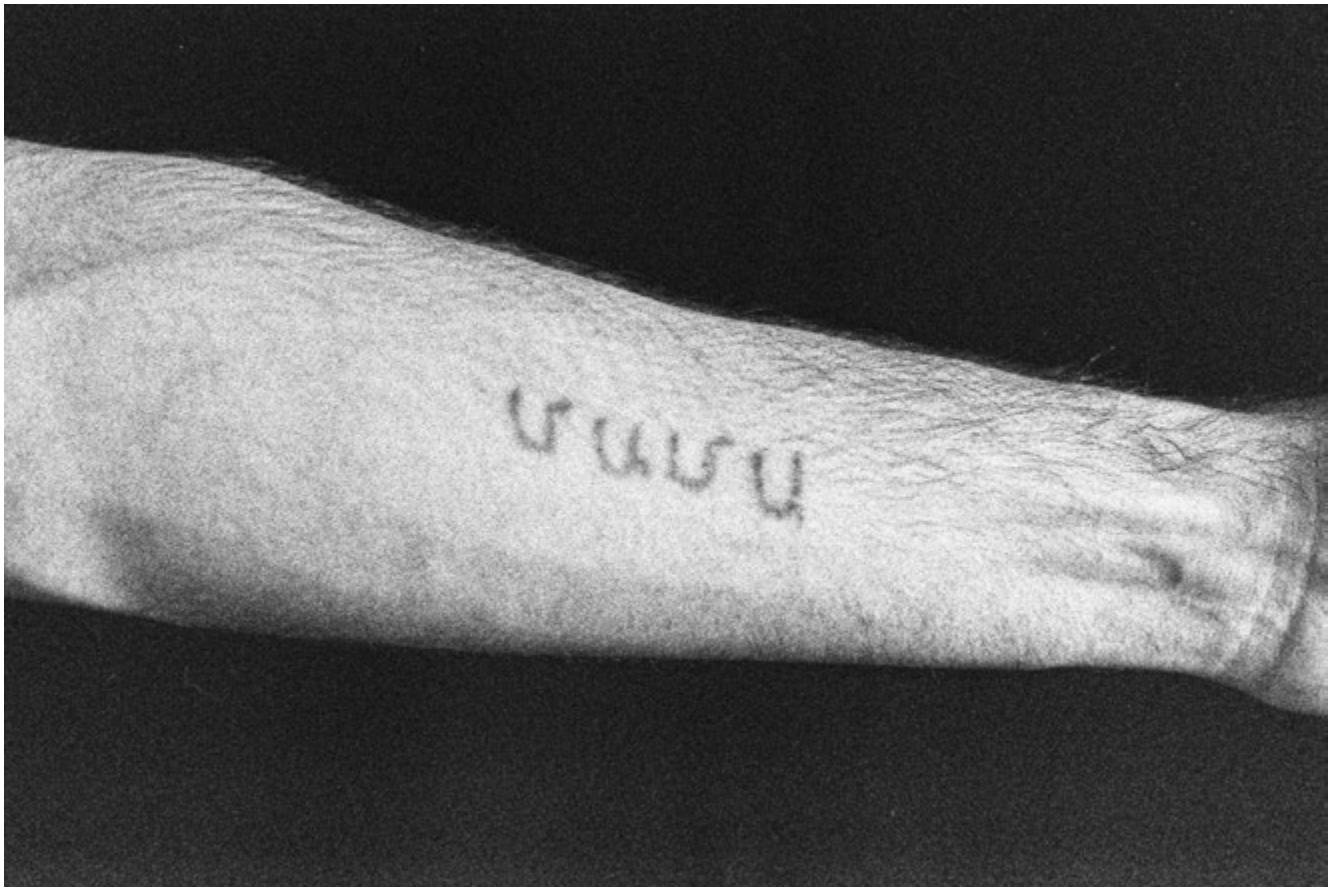
Був 20-й день, коли я написала: «Я ніщо як людина, як фотограф. Я втрачаю все, я обнулилася. Я тільки мати».

Я втратила щось дуже важливе, те, що точно було раніше, але більше ніколи не буде...

Через кілька місяців після повернення Мікаеля повернулася потреба фотографувати. Багато чого вже було не те, що раніше. Загострилось відчуття «встигнути зробити». Конфліктні та емоційні процеси всередині тривають, але я рада, що не втратила здатність бути фотографом, бачити і відтворювати... Більше того, вони трансформувалися, стали більш гострими та сміливими.

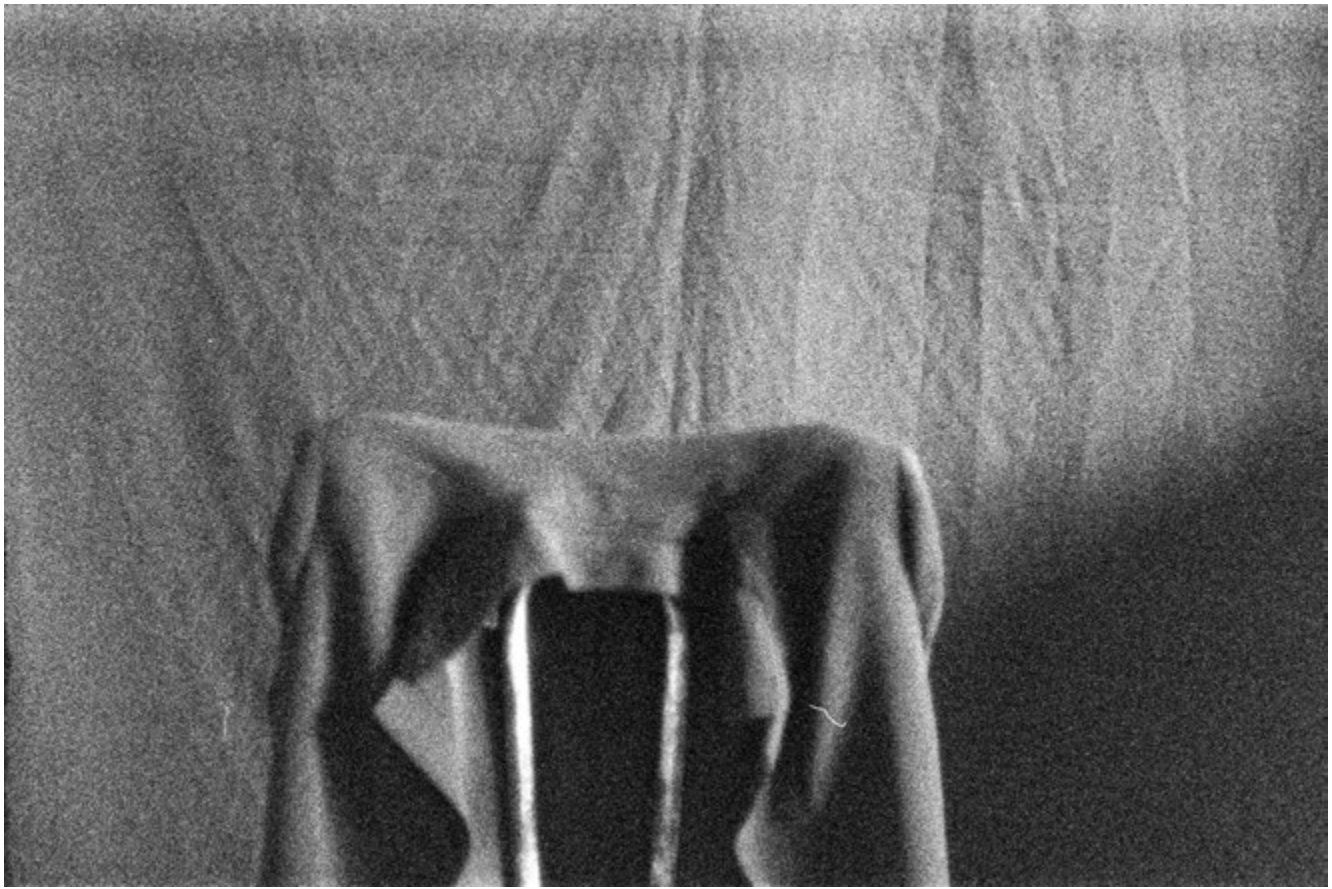

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՕՐԱԳՐԻՑ ԵՎԳԵՆԻԱ ԲԵՆՈՒՌՆԵՑ

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՕՐ (ԵՐԵՔՆԱԲԹԻ, ՄԱՐՏԻ 15). ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ
ԺԱՄԱՆԱԿ ՄԻԱՅՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԱՍԻՆ ԵՍ ՄՏԱԾՈՒՄ

**ԿԻԵՎԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆՈՒՄ ԵՆ: ԴԺՎԱՐ
Է ՀԱՎԱՏԱԼ, ԲԱՅՑ ԱՅԴՊԵՍ Է: ԸՆԿԵՐՍ ՊԱՏՄՈՒՄ Է
ԻՆՁ. «ՄԵՐ ՇԵՆՔԻ ԲՈԼՈՐ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԵԼ
ԵՆ: ԵՐԵԿՈՅԱՆ ԲՈԼՈՐ ՊԱՏՈՒՀԱՆՆԵՐՈՒՄ ԼՈՒՅՍ Է
ՎԱՌՎՈՒՄ»:**

**ԵՍ ԻՆՔՍ ԵՄ ՆԿԱՏՈՒՄ ԴԱ: ՄԵՐ ՓՈՂՈՑԸ ԼԻ Է
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԴԵՄՔԵՐՈՎ՝ ՉՆԱՅԱԾ ՄՈՏԱԿԱ ՏՆԵՐԸ
ԵՐԵԿ ՌՄԲԱԿՈԾՎԵԼ ԵՆ: ՍՈՒՐՃԻ և ԹԽՎԱԾՔԻ ԿՐՊԱԿԸ
ԲԱՑ Է. ԴՐԱ ՊԱՏՈՒՀԱՆԻ ԴԻՄԱՑ ՓՈՔՐ ՀԵՐԹ Է
ԳՈՅԱՑԵԼ:**

ԵՎԳԵՆԻԱ ԲԵՆՈՒՌՆԵՑԸ

(ծն. 1980) ուկրաինացի արվեստագետ է, գրող ու լուսանկարիչ:

Իր աշխատանքներում Եվգենյա Բելոռուսեցը լուսարձակի տակ է պահում ուկրաինական հասարակության ամենախոցելի խմբերին: «Prostory» ամսագրի հիմնադիրներից է, համադրողների միջգիտակարգային կոլեկտիվի («Hudrada») անդամ, «Պարտվածների հաղթանակները» ֆոտոշարքի և «Անսպասելի հաջողություն» («Haus der Kulturen der Welt»-ի սահմանած միջազգային գրական մրցանակի 2020 թ. դափնեկիր) և «Դասախոսությունների շարք կենդանիների նոր նիստուկացի մասին» գրքերի հեղինակ: Եվգենյա Բելոռուսեցի աշխատանքները ծնվում են վիզուալ արվեստի, գրականության, լրագրության և ակտիվիզմի հատման տեղում՝ միահյուսելով գեղարվեստական լեզուն և վավերագրությունը: Նրա վերջին աշխատանքը՝ «Պատերազմի օրագիրը», ուկրաինացի երկու այլ արվեստագետների՝ Նիկիտա Կադանի և Լեսյա Խոմենկոյի՝ պատերազմին վերաբերող աշխատանքների հետ միասին ցուցադրվել է Վենետիկի 59-րդ բիենալեում:

Շատերն իրենց շներին հանել են զբոսանքի, ասես նման զբոսանքները նորից դառնում են սովորական: Արևոտ է ու տաք, սառը քամին նահանջել է, և բոլորը փորձում են վայելել այս ժամանակը, քանի դեռ պարետային ժամ չէ: Կիևում կրկին երկարատև մեկուսացման ռեժիմ է հայտարարվել:

Տնից կարելի է դուրս գալ միայն ապաստարան տեղափոխվելու դեպքում:

Դիտեցի Վլադիմիր Զելենսկու խորհրդականի տեսաուղերձը, որը սովորաբար լավ լուրեր է հաղորդում: Նա ասաց, որ Ուկրաինան ըստ էության հաղթում է պատերազմում, քանի որ Ռուսաստանին չհաջողվեց պառակտել երկիրը, ոչնչացնել քաղաքացիական հասարակությունը և գրավել խոշոր քաղաքները: Ըստ խորհրդականի՝ պատժամիջոցները մեծ ազդեցություն են ունեցել, բայց մեզ դեռ որոշ ժամանակ է հարկավոր ռազմական հաղթանակ տանելու համար: Սակայն հիմա ռուսական հրթիռները ցավոք դեռ կարող են նորից բնակելի շենքեր հրթիռակոծել, ինչը միտումնավոր է արվում: Գուցե այլ փորձագետներ էլ են այսպիսի կարծիք հայտնել՝ օգնելով մեզ տեսնելու նոր իրականությունը:

Ըստ լրատվամիջոցների՝ ռուսական զորքերը գրավել են Մարիուպոլի հիվանդանոցը: Բժիշկներն այս պահին չեն կարող լքել հաստատությունը. նրանք մոտակա շենքերի 400 բնակիչների հետ փակված են հիվանդանոցի նկուղում: Նրանց բոլորին այդտեղ են բերել ռուս զինվորները: Հիվանդանոցի շրջակայքում բազմաթիվ շենքեր են ավերվել, իսկ փողոցային մարտերը շարունակվում են:

Սա ստվերում է այն ուրախալի լուրը, որին ես անհամբեր սպասում էի. այսօր Մարիուպոլից մարդասիրական միջանցքով տարհանվել են գրեթե 20,000 խաղաղ բնակիչներ: Ահա թե ինչին էին սպասում այս մարդկանց հարազատները, ընկերներն ու մտերիմները շաբաթներ շարունակ՝ սարսուռով հետևելով Մարիուպոլի համար մղված մարտերին: Շատերն այժմ լքել են վայրը, որտեղ կյանքն այլևս անհնար է թվում, բայց արի ու տես, որ դեռ մարդիկ են մնացել քաղաքում. ոմանք դեռ փակված են բռնագավթված հիվանդանոցներում, մյուսներն էլ այնտեղ են ընտանեկան կամ այլ հանգամանքներով պայմանավորված:

Ուկրաինացի ծանոթ մի արվեստագետ Իրպենից փախել է Կիև, այնուհետև՝ կենտրոնական Ուկրաինայում գտնվող Վիննիցա քաղաք: Այնտեղից ֆեյսբուքում սրտառուչ պատմություններ էր գրել տատիկի մասին, որն ապրում է Իրպենում՝ խնամքով մշակված ծաղկանոց ունեցող կոկիկ կացարանում: Կարծելով, թե տատիկը նույնպես արդեն Կիևում է՝ փորձեցի հետաքրքրվել նրա որպիսությամբ, հարցնել՝ արդյոք օգնության կարիք ունի: Իմացա, որ տատիկը կտրականապես հրաժարվել է լքել Իրպենի իր տունը. կյանքն ուրիշ տեղ չի պատկերացնում: Ծանոթս օրական մի քանի անգամ փորձում է զանգահարել տատիկին, բայց համարն անհասանելի է:

Արդյո՞ք այսօր Կիևում տիրող տոնական տրամադրության առիթը վերջապես բացված մարդասիրական միջանցքներն են: Թե՞ պատերազմի հաղթական ավարտի մասին տարբեր փորձագետների արտահայտած հուսադրող ու քաջալերող մտքերը: Զոհերի թիվն արդեն այնքան մեծ է, որ էլ ոչինչ չես ընկալում: Դարձյալ լսում եմ, թե

ինչպես են հակաօդային պաշտպանության միջոցները որոտալով սուրում Կիևի երկնքում և խոցում ռուսական հրթիռները: Պատերազմի ժամանակ գրեթե միշտ պատերազմի մասին ես մտածում: Պատերազմի հետ չհաշտվելով՝ ապավինում ես մեծ քաղաքականության հասկացություններին՝ վերացական դատողություններին, թե որն է «պատերազմի թատերաբեմը», ինչն է պատկանում «Արևմուտքին», ինչը՝ Ռուսաստանին և Ուկրաինային: Մարդն ապաքինվում է վերլուծական մտքի տիրույթում, մի տարածություն, որտեղ քննվում են բարձր գաղափարներ, որտեղ խոսքն այլևս ոչ թե կոնկրետ մարդկային կյանքերի, այլ պետությունների մասին է, որոնց որդեգրած ռազմավարությունը հանդիսանում է ազգային դիմագծի դրսևորում՝ հաճախ նախորոշելով նաև սեփական ճակատագիրը:

Պարետային ժամից առաջ ուզում էի տեսնել մետրոյի կայարանը, որն անցած գիշեր գնդակոծվել էր: Փլատակը հայտնաբերելու համար ստիպված էի անցնել անցակետերով և շրջանցել ճանապարհը: Կայարանի շուրջբոլորը ահռելի շառավղով տարածված ապակու բեկորներ էին: Տանիքը փլուզվել էր, պլաստիկ դռները դեֆորմացվել էին պայթյունից. հարյուրավոր կոտրված պատուհաններ խժոռ նայում էին փողոցին: Լռությունը պաշարել էր այս վայրը, որտեղ մեկ հարվածով մի քանի տներ և բազմաթիվ կրպակներ էին քանդել:

Ավերակներն ահարկու տեսարան էին ներկայացնում: Տեսա կանանց, որոնք մի քանի ռոպե անշարժ կանգնած էին կիսավեր շենքերի դիմաց՝ հայացք գցելով փողոցի քարուքանդ եղած հատվածին՝ կարծես ցանկանալով ընդմիշտ մտապահել ամեն մի խորշ, կոտրված ապակու ամեն մի բեկոր:

FROM THE WAR DIARY YEVGENIA BELORUSETS

DAY 20 (TUESDAY, MARCH 15)
IN WAR, ONE THINKS ALMOST ONLY OF WAR

KYIV'S RESIDENTS ARE COMING BACK TO THEIR HOME CITY. IT IS HARD TO BELIEVE, BUT IT IS TRUE. A FRIEND REPORTED TO ME, "IN OUR HOUSE, ALL THE RESIDENTS ARE BACK. IN THE EVENING THERE IS A LIGHT IN EVERY WINDOW."

I HAVE NOTICED IT MYSELF. OUR STREET IS FULL OF YOUNG PEOPLE, EVEN THOUGH THE NEARBY HOUSES WERE BOMBED THE PREVIOUS DAY. A KIOSK SERVING COFFEE AND CAKES IS OPEN AND THERE IS A SMALL LINE IN FRONT OF ITS WINDOW..

YEVGENIA BELORUSETS

(b. 1980) is a Ukrainian artist, writer, and photographer born in Kyiv.

In her works, she calls attention to the most vulnerable sections of Ukrainian society. Yevgenia is a co-founder of the journal *Prostory*, a member of the interdisciplinary curatorial collective *Hudrada*, an author of the photo series *Victories of the Defeated* and books *"Lucky Breaks"* (recipient of the International Literature Award — *Haus der Kulturen der Welt* in 2020) and *"Series of Lectures on the Modern Life of Animals"*.

Her works meet at the intersection of visual art, literature, journalism, and activism making a solid connection between document and artistic language. *"The War Diary"*, her most recent work, was presented alongside the wartime work of Ukrainian artists Nikita Kadan and Lesia Khomenko at the 59th Venice Biennale.

Many people are out walking their dogs, as if such walks are back to normal again. It is sunny and warm, the cold wind subsided, and everyone is trying to savor their time before the curfew begins. Kyiv enters a long lockdown again; people are not allowed to leave the house, except if they move to a shelter. I watched a video message from an advisor to Volodymyr Zelensky, who usually delivers encouraging news. He said Ukraine was winning the war, by and large, simply because Russia's attempt to divide the country, attack civil society, and seize the major cities has failed. "The sanctions have had a significant effect, but it will take time for Ukraine to win militarily. In the meantime, unfortunately, Russian missiles could still hit some residential buildings – this is a deliberate strategy," he added. Other experts apparently have expressed similar views elsewhere, giving shape to a new reality. According to media reports, Russian forces captured a hospital in Mariupol. The doctors are currently unable to leave the building; they are locked in its basement along with 400 residents from neighboring houses – all of them are taken hostage by Russian soldiers. Many buildings around the hospital have been destroyed and street fighting continues.

This casts a shadow over the good news I was so hoping for: today, 20,000 people from Mariupol are finally able to leave the city through a humanitarian corridor. Their relatives, friends, and loved ones who watched the battle for Mariupol with trepidation, have been waiting for this moment for weeks. Many people have now been freed from a place where life no longer seems possible – and yet there are still people who didn't leave the city. Some of them are trapped in occupied hospitals, others stay there for family or other reasons..

An acquaintance of mine, a Ukrainian art scholar, fled from Irpin to Kyiv and then to the city of Vinnytsia in central Ukraine. From there, she has written touching stories on Facebook about her grandmother, who lives in her beautiful little house in Irpin with a well-kept flower garden. I assumed she too had fled to Kyiv by now, and I wanted to ask her how her grandmother was doing, if she needed any help. I learned that she adamantly refused to leave her house in Irpin. She can't imagine living anywhere else. An acquaintance of mine tries to call her several times a day, but her number is unreachable.

Is the celebratory mood in Kyiv today related to the humanitarian corridors that are finally open? Or is it related to the reassuring, almost hopeful thoughts on the successful outcome to the war expressed by these many experts?

The number of victims is already so high that it is difficult to comprehend. Again and again, I hear the air defenses streaking across the sky over Kyiv and shooting down Russian missiles. In war, one thinks almost only of war. Not coming to terms with the war one takes refuge in the concepts of big politics — abstract discussions about the "theater of war," about what belongs to "the West" and what belongs to Russia and Ukraine. One recovers in the realm of analytical thought, a space where one thinks of lofty ideals, not about concrete human lives, but rather about states whose strategies are the manifestation of national identity, often determining one's own destiny as well.

Before curfew, I wanted to see the subway station that was bombed last night. I had to pass through checkpoints and take detours to have a glimpse of the wreckage. Shards of glass spread out around the station in a shockingly large radius. A roof had caved in, plastic doors were deformed by the force of the blast; hundreds of shattered windows stared gloomily into the street. A circle of silence formed around this place, where several houses and dozens of smaller stores were damaged in one fell swoop.

The ruins formed an eerie scene. I saw some women standing in front of the damaged buildings for several minutes, looking at the destroyed section of the street, as if they wanted to forever memorize every crack, every broken windowpane.

З ЩОДЕННИКА ВІЙНИ

ДВАДЦЯТИЙ ДЕНЬ (ВІВТОРОК, 15 БЕРЕЗНЯ).
НА ВІЙНІ МАЙЖЕ ОДНА ЛИШЕ ДУМКА — ПРО ВІЙНУ.

КИЯНИ ПОВЕРТАЮТЬСЯ ДО РІДНОГО МІСТА. У
ЦЕ ВАЖКО ПОВІРИТИ, АЛЕ ЦЕ ПРАВДА. МІЙ ДРУГ
РОЗПОВІДАЄ МЕНІ: «УСІ МЕШКАНЦІ НАШОГО БУДИНКУ
ПОВЕРНУЛИСЯ. УВЕЧЕРІ В КОЖНОМУ ВІКНІ ГОРИТЬ
СВІТЛО».

Я САМА ЦЕ ПОМІТИЛА. НАША ВУЛИЦЯ ПОВНА МОЛОДІ,
НЕЗВАЖАЮЧИ НА ТЕ, ЩО СУСІДНІ БУДИНКИ ВЧОРА
БУЛИ РОЗБОМБЛЕНІ. КІОСК З КАВОЮ І ТІСТЕЧКАМИ
ВІДКРИТИЙ, А ПЕРЕД ЙОГО ВІКНОМ УТВОРИЛАСЯ
НЕВЕЛИКА ЧЕРГА...

ЄВГЕНІЯ БЕЛОРУСЕЦ

(нар. 1980) — українська художниця, письменниця і фотографка.

У своїх роботах Євгенія Белорусец тримає в центрі уваги найбільш незахищені групи українського суспільства. Євгенія є одним із засновників журналу «Prostory», членом міжвідомчого колективу кураторів «Hudrada», авторка фотосерії «Перемоги переможених» та книжок «Lucky Breaks» (лауреат Міжнародної літературної премії «Haus der Culturen der Welt» у 2020 році) і «Серії лекцій про сучасне життя тварин».

Роботи Євгенії Белорусец народжуються на стику образотворчого мистецтва, літератури, журналістики та активізму, створюючи міцний зв'язок між документальною та художньою мовами. Її остання робота, «Щоденник війни», разом з роботами двох інших українських художників часів війни, Микити Кадана і Лесі Хоменко, була представлена на 59-й Венеціанській Бієнале.

Багато людей вигулюють своїх собак, ніби такі прогулянки повертаються до норми. Сонячно і тепло, холодний вітер відступив, і всі намагаються насолоджуватися цим часом до початку комендантської години. У Києві знову введено режим тривалого локдауна. Людям заборонено виходити з дому, за винятком випадків, коли вони переходять до притулку.

Я дивилася відеозвернення радника Володимира Зеленського, яке зазвичай повідомляє обнадійливі новини. Він сказав, що Україна, по суті, виграє війну, тому що спроба Росії розколоти країну, знищити громадянське суспільство і захопити великі міста провалилася. «Санкції мали значний ефект, але для військової перемоги Україні потрібен час. Водночас, на жаль, російські ракети все ще можуть обстрілювати житлові будинки — це свідомо стратегія», — додав він. Інші експерти, очевидно, висловлювали подібні погляди в інших місцях, надаючи форму новій реальності.

За повідомленнями ЗМІ, російські війська захопили лікарню в Маріуполі. Нараз лікарі не можуть покинути будівлю; вони разом з 400 жителями сусідніх будівель замкнені в підвалі лікарні: усі вони взяті в заручники російськими солдатами. Багато будівель навколо лікарні зруйновані, але вуличні бої тривають.

Це затьмарює радісні новини, яких я з нетерпінням чекала: сьогодні з Маріуполя гуманітарним коридором нарешті евакуювали майже 20 000 мирних жителів. Їхні рідні, друзі та кохані, які з трепетом спостерігали за битвою за Маріуполь, тижнями чекали цього моменту. Багато хто покинув місце, де життя вже здається неможливим, але все ж є люди, які не залишили місто: деякі досі замкнені в окупованих лікарнях, інші залишаються там за сімейними чи іншими обставинами.

Знайома українська художниця втекла з Ірпеня до Києва, а потім до Вінниці в Центральній Україні. Звідти вона написала зворушливі історії в Facebook про свою бабусю, яка живе у гарному будиночку в Ірпені з ретельно доглянутим квітником. Думаючи, що бабуся теж вже в Києві, я спробувала поцікавитися, як вона себе почуває, запитати, чи потрібна їй допомога. Я дізналася, що бабуся категорично відмовилася покидати свій будинок в Ірпені. Вона не може уявити собі життя в іншому місці. Моя знайома кілька разів на день намагається їй додзвонитися, але номер недоступний.

Чи пов'язаний сьогодні святковий настрій в Києві з нарешті відкриттям гуманітарних коридорів? Або це пов'язано з обнадійливими майже повними надії думками щодо успішного результату війни, висловленими багатьма експертами?

Число жертв вже настільки велике, що це важко уявити. Я знову і знову чую, як засоби ШО проносяться по небу над Києвом і вражають російські ракети. На війні майже одна лише думка — про війну. Не змирившись з війною, покладаєшся на поняття великої політики: абстрактні судження про те, що таке «театр війни», що належить «Заходу», що належить Росії та Україні. Людина відновлюється в сфері аналітичної думки, просторі,

де людина думає про високі ідеали, не про конкретні людські життя, а скоріше про держави, стратегії яких є проявом національної ідентичності, часто визначаючи і свою власну долю.

Перед комендантською годиною я хотіла побачити станцію метро, яку минулої ночі розбомбили. Щоб поглянути на уламки, мені довелося пройти через контрольні-пропускні пункти і об'їхати дорогу. Уламки скла розкинулися навколо станції у приголомшливо величезному радіусі. Дах провалився, пластикові двері деформувалися від сили вибуху; сотні розбитих вікон похмуро дивилися на вулицю. Типа обложила це місце, де одним ударом було зруйновано кілька будинків і десятки кіосків. Руїни утворили моторошне видовище. Я бачив жінок, які кілька хвилин стояли нерухомо перед пошкодженими будівлями, дивлячись на зруйновану ділянку вулиці, немов бажаючи назавжди запам'ятати кожну тріщину, кожен осколок розбитого скла.

**44-ՕՐՅԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԵՒ ԴՐԱՆԻՑ
ԱՆՄԻՋԱՊԵՍ ՀԵՏՈ ԱՆԻ ԳԵՒՈՐԳՅԱՆԸ ԿԵՆՏՐՈՆԱՑԵԼ
Է ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳՐԵՐԻ ԼՈՒՍԱԲԱՆՄԱՆ ՎՐԱ:
2 ՏԱՐՎԱ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԵԼ Է ԶՈՀՎԱԾ
100-ԻՑ ԱՎԵԼԻ ԶԻՆՎՈՐՆԵՐԻ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻ,
ԻՍԿ 2022-Ի ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ՍԿՍԵԼ Է ԾԱՎԱԼՈՒՆ
ՖՈՏՈՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇԱՐՔ ԱՐՑԱԽԻՑ
ՏԵՂԱՀԱՆՎԱԾ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ:**

ԱՆԻ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆԸ

(ծն. 1988) լրագրող է, լուսանկարիչ, «Խոսքի ազատություն» մրցանակի դափնեկիր: Մասնակցել է լուսանկարչական ցուցահանդեսների ՄԱԿ-ի կենտրոնական (Նյու Յորք) և ժնկյան գրասենյակներում, Եվրոպայի պալատում (Ստրասբուրգ), Փարիզում, Հռոմում, Բեռլինում, Վիեննայում և այլուր: 2009-ից ի վեր աշխատել է Հայաստանի տարբեր լրատվական կայքերի և տպագիր պարբերականների հետ որպես ֆոտոթղթակից: Ավարտելով Սլավոնական համալսարանի ժուռնալիստիկայի բաժինը՝ Անի Գևորգյանը հաճախ համատեղում է լուսանկարչությունն ու արվեստային պրակտիկան լրագրողական աշխատանքի և քաղաքական ակտիվիզմի հետ: Համագործակցում է «EVN Report», «Հոդված 3», «Ալիք մեղիա» և «Լրագրողներ հանուն մարդու իրավունքների» կազմակերպությունների հետ:

«Մի ընտանիքի պատմություն» շարքում խոսվում է Արցախից Հայաստանի տարբեր բնակավայրեր տեղափոխված 30 ընտանիքի մասին:

Շարքը հրապարակվել է aligmedia.am կայքում 2022-ի մարտից մինչև նոյեմբեր:

Շարքի նպատակն է ցույց տալ այն դժվարությունները, որով արցախցիներն անցել են ոչ միայն պատերազմի ընթացքում, այլև դրանից հետո, երբ ստիպված են եղել սկսել նոր կյանք՝ լի դժվարություններով, հուսահատությամբ, բայց մեկ-մեկ նաև լավատեսությամբ:

Նկ. 1. Շուշիի Գրադարանների կենտրոնացված համակարգի տնօրեն Նունե Բալայանը, որ տարիների ընթացքում Շուշիի և մերձակա բնակավայրերի համար հավաքել էր ավելի քան 15,000 գիրք, այժմ վարձով ապրում է Երևանում: Կինը մինչև օրս չի կարողանում աշխատանք գտնել մայրաքաղաքում, ստիպված տնամերձ հողակտորն է մշակում:

Նկ. 2. 1989 թվականին Ադրբեջանի Խանլար քաղաքից Վարդենիս հեռացած, տասը տարի անց Քարվաճառում բնակված Ադելա Հովհաննիսյանը 2020-ին կրկին ստիպված է եղել լքել իր տունը: Հովհաննիսյանների ինը հոգանոց ընտանիքն այժմ ապրում է Արարատի մարզի Զորակ գյուղում՝ ազգականի տանը:

ANI GEVORGYAN

DURING THE WAR AND ITS IMMEDIATE AFTERMATH ANI GEVORGYAN FOCUSED ON DEPICTING HUMAN DESTINIES. WITHIN TWO YEARS SHE PHOTOGRAPHED THE FAMILIES OF MORE THAN 100 FALLEN SOLDIERS. IN 2022 SHE STARTED AN EXTENSIVE SERIES OF PHOTO-ESSAYS ABOUT DISPLACED FAMILIES OF ARTSAKH.

ANI GEVORGYAN

(b. 1988) is a journalist, photographer, laureate of the Freedom of Speech Award. Ani has participated in photo exhibitions at the UN headquarters (New York) and the Geneva Office, the Palace of Europe (Strasbourg), Paris, Rome, Berlin, Vienna and elsewhere.

Since 2009, Gevorgyan has worked with various news outlets in Armenia as a photojournalist. Having graduated from the Department of Journalism at Slavonic University of Armenia, Gevorgyan often combines photography and art practice with journalism and political activism.

Currently Gevorgyan works with EVN Report, Article 3, Aliq Media and Journalists for Human Rights.

The series titled “A Family Story” portrays the lives of 30 families that were forced to leave Artsakh and resettle in different regions of Armenia. The series was published on aliqmedia.am between March and November 2022. The series aims to reveal the hardships these families suffered during the war and its aftermath while starting a new life full of challenges and despair but not devoid of optimism.

- Ph. 1.** Nune Balayan, director of the Centralized Library System of Shushi, who over the years has collected more than 15,000 books for Shushi and its nearby communities, is now renting an apartment in Yerevan. So far, she cannot find a job in the capital city and has to cultivate the small plot of land next to her house.
- Ph. 2.** Adela Hovhannisyan, who fled to Vardenis from the city of Khanlar in Azerbaijan in 1989, and subsequently lived in Karvachar, had to abandon her home again ten years later, in 2020. The Hovhannisians, a family of nine, now live in a relative’s house in Zorak, a village in Ararat region.

АНІ ГЕВОРГЯН

ПІД ЧАС 44-ДЕННОЇ ВІЙНИ ТА ВІДРАЗУ ПІСЛЯ НЕЇ АНІ ГЕВОРГЯН ЗОСЕРЕДИЛАСЯ НА ВИСВІТЛЕННІ ЛЮДСЬКИХ ДОЛЬ. ПРОТЯГОМ 2-Х РОКІВ ВОНА ФОТОГРАФУВАЛА РОДИНИ ПОНАД 100 ЗАГИБЛИХ ВОЇНІВ, А У 2022 РОЦІ РОЗПОЧАЛА ВЕЛИКУ СЕРІЮ ФОТО-ІСТОРИЙ ПРО СЕМ'Ї, ВИСЕЛЕНИХ З МІСЦЬ АРЦАХА.

АНІ ГЕВОРГЯН

(нар. 1988) — журналістка, фотографка, лауреатка премії «Свобода слова». Брала участь у фотовиставках в Центральній (Нью-Йорк) і Женевській штаб-квартирах ООН, в Палаці Європи (Страсбург), Парижі, Римі, Берліні, Відні та інших місцях.

З 2009 року Ані Геворгян співпрацювала як фотокореспондентка з різними інформаційними сайтами та друкованими виданнями Вірменії. Закінчивши факультет журналістики Слов'янського університету, Ані Геворкян часто поєднує фотографію і художню практику з журналістською роботою і політичною активністю.

Зараз співпрацює з організаціями «EVN Report», «Article 3», «Aliq Medis» та «Journalists for Human Rights».

У серії «Історія однієї родини» розповідається про 30 сімей, які переїхали з Арцаху в різні населені пункти Вірменії. Серія публікувалася на сайті aliqmedia.am з березня по листопад 2022 року.

Мета серії — показати ті труднощі, через які пройшли арцахці не тільки під час війни, а й після неї, коли вони були змушені починати нове життя, повне труднощів, відчаю, але іноді й оптимізму.

Фото 1. Директор централізованої бібліотечної системи Шуші Нуне Балаян, яка протягом багатьох років збрала понад 15 000 книг для Шуші та прилеглих населених пунктів, зараз живе за наймом в Єревані. Жінка досі не може знайти роботу в столиці, вимушено обробляє присадибну ділянку біля будинку.

Фото 2. Адела Ованнісян, яка в 1989 році втекла до Варденіса з азербайджанського міста Ханлар і згодом жила в Карвачарі, десять років по тому, в 2020 році, знову була змушена покинути свій будинок вже в Карвачарі. Зараз сім'я Ованнісян з дев'яти чоловік живе в селі Зорак Араратської області, в будинку родича.

ԿՅԱՆՔԸ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԺԱՄԱՆԱԿ ԿԱՏԵՐԻՆԱ ՄՈՍԿԱԼՅՈՒԿ

ԵՍ ՍԿՍԵՑԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԵԼ ՌՈՒՍ-ՌՈՒԿՐԱԻՆԱԿԱՆ
ԼԱՅՆԱՄԱՍՇՏԱԲ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐՎԱՆԻՑ:
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՍԿԶԲԻՑ Ի ՎԵՐ ՄԵՐ ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ
ԿՅԱՆՔԸ ՓՈԽՎԵԼ Է ԵՎ ԵՐԲԵՔ ԱՌԱՋՎԱՆԸ ՉԻ ԼԻՆԻ:
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ ԱՊՐԵԼԸ ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ
Է: ՉԵՄ ՍԻՐՈՒՄ ԻՄ ՆՈՐ ԲԱՌԱՊԱՇԱՐԸ: ԻՆՁ ԴՈՒՐ
ՉԵՆ ԳԱԼԻՍ ՆՈՐ ԶԱՅՆԵՐԸ, ԻՆՁ ԴՈՒՐ ՉԻ ԳԱԼԻՍ, ՈՐ
ԻՄ ԿՅԱՆՔՆ ԱՅԼԵՎՍ ԻՄԸ ՉԷ: ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՌԱՋԻՆ
ՕՐՎԱՆԻՑ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԵԼ ԵՄ ԿՅԱՆՔԸ ԼՎՈՎ ՔԱՂԱՔՈՒՄ:
ԶԱՅՆԱԳՐԵԼ ԵՄ ՄԱՐԴԿԱՆՑ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԿԻԵՎԻ ԵՎ ՉԵՌՆԻԳՈՎԻ ԴԵՕԿՈՒՊԱՑՎԱԾ
ՄԱՐԶԵՐՈՒՄ: ԵՍ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՈՒՄ ԵՄ, ՈՐ ՀԻՇԵՆՔ
ԲՈԼՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՎ ԶՐԿԱՆՔՆԵՐԸ, ՈՐ
ԱՌԱՋ ԲԵՐԵՑ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ:

ԿԱՏԵՐԻՆԱ ՄՈՍԿԱԼՅՈՒԿ

(ծն. 1982) լվովաբնակ լրագրող է, վավերագրող լուսանկարիչ: Ավարտել է Ուկրաինայի կաթոլիկ համալսարանի լրագրության բաժինը:

«Ինձ համար լուսանկարչությունը անձանոթ մարդկանց հետ շփվելու, նրանց պատմությունները լսելու հրաշալի միջոց է: Իմ վիզուալ պատումներում ուրույն տեղ ունեն սոցիալական խնդիրները: Այժմ վավերագրում եմ կյանքը Ուկրաինայի դեմ Ռուսաստանի սկսած լայնամասշտաբ պատերազմի ժամանակ՝ հարազատ Լվովում լուսանկարելով տեղահանված մարդկանց, կամավորների, հուղարկավորություններ: Հավաքագրել եմ նաև Կիևի և Չեռնիգովի դեօկուպացված շրջանների բնակիչների պատմությունները:

Աշխատանքներս տպագրվել են «GEO», «Bird in Flight», «The Ukrainians», «Ukrainian», «Евразия. City», «Zaborona», «Forbes Ukraine» և այլ պարբերականներում, ինչպես նաև ցուցադրվել միջազգային տարբեր հարթակներում, որոնց թվում են "Life Press Photo"-ն, "Sony World Photography" մրցանակաբաշխությունը, «Օդեսայի լուսանկարչության օրեր» փառատոնը, «The Face of Humanity» (Լուս Անջելես, ԱՄՆ) և «Voices from Ukraine» (Ֆուկուոկա, Ճապոնիա) ցուցահանդեսները»:

- (1) – Մարտի սկզբին Լվովում պարկերով ծածկում էին արձանները՝ հնարավոր ռմբակոծություններից պաշտպանելու համար: Ապրումներս նման են Լվովի այդ արձաններին՝ ամուր կապկված են և քողարկված:
- (2) – Լյուդմիլան ամուսնու, կատվի և շան հետ ապրում է Բուչայում: Լյուդմիլան խոհարար է տեղական մանկապարտեզում: Պատերազմի առաջին օրերին նա տարհանեց իր երեխաներին, իսկ մարտի կեսին նրան ևս հաջողվեց լքել քաղաքը: Պատմում է, որ երբ Բուչայում էր, իսկ հետո՝ Իվանո-Ֆրանկովսկում, չէր վախենում: Միայն վերադառնալուց և պատերազմի արհավիրքները տեսնելուց հետո սկսեց վախենալ: Վախենալ, որ ռուսները հետ կգան: Տան պատերին երևում են փամփուշտների հետքերը, իսկ բակում յասամանն է ծաղկել: «Ծնողներիս տնից ծառի շիվ եմ բերել: Արմատակալել է, մենք էլ կապրենք», — ասում է ժպտալով:
- (3) – «Ռուսները հողին են հավասարեցնում Զապորոժիեի մարզի հայրենի Օրեխով քաղաքը: Ես ժամանակին լքեցի այն», — ասում է Պետրոն: Պետրոն անվասայլակով է տեղաշարժվում: Դժվարությամբ էր իջնում ապաստարան ռմբակոծության ժամանակ: Կամավորների օգնությամբ տարհանվեց: Զապորոժիեում մնաց մի քանի օր, հետո մեկնեց Լվով: Այստեղ՝ Լվովում, նրան սպասում էր զարմիկի ընտանիքը: Պետրոն այժմ ապրում է մոդուլյար քաղաքում:
- (4) – Բորոդյանկա քաղաքում ռուսական զորքերի ռմբակոծած բարձրահարկ շենքը, որի փլատակների տակ առնվազն 40 մարդ է զոհվել:
- (5) – Եվդոկիան և Վիկտորը ռուսական օկուպացիայի ամբողջ ընթացքում մնացել են Բորոդյանկայի ծայրամասում գտնվող իրենց տանը: Հավատն առ Աստված օգնեց չընկճվել: Նրանք կրոնասեր դարձան մի քանի տարի առաջ իրենց որդուն կորցնելուց հետո: Պատմությունը հյուսվում է մարդկանց պատմություններից:

LIFE DURING WARTIME KATERYNA MOSKALYUK

I'VE STARTED PHOTOGRAPHING RUSSIA'S FULL-SCALE INVASION OF UKRAINE FROM THE SECOND DAY. AS SOON AS THE WAR BROKE OUT, OUR USUAL LIFE HAS CHANGED AND WILL NEVER BE THE SAME. LIVING DURING WARTIME IS TERRIBLE. I DON'T LIKE MY NEW VOCABULARY. I DON'T LIKE THE NEW SOUNDS, I DON'T LIKE THAT MY LIFE DOESN'T BELONG TO ME ANYMORE. SINCE THE BEGINNING OF THE WAR, I HAVE BEEN PHOTOGRAPHING EVERYDAY LIFE IN THE CITY OF LVIV. I RECORDED THE STORIES OF PEOPLE IN THE DE-OCCUPIED REGIONS OF KYIV AND CHERNIHIV. I TAKE PHOTOS TO REMEMBER ALL THE CHANGES AND GRIEF CAUSED BY THE WAR.

KATERYNA MOSKALYUK

(b. 1982) is a journalist and documentary photographer, based in Lviv, Ukraine. Graduated from the School of Journalism at Lviv Catholic University.

"Photography is a great way for me to meet new people and listen to their stories. In my visual stories, I focus on social topics. Today, I document life during Russia's full-scale war against Ukraine, photographing internally displaced people, volunteers, and funeral processions in my native Lviv. In addition, I recorded the stories of people in the de-occupied Kyiv region and Chernihiv. My works were published in GEO, Bird in Flight, The Ukrainians, Ukraïner, Евакуація. City, Zaborona, Forbes Ukraine and others media, and also demonstrated at international exhibitions, among which Life Press Photo, Sony World Photography Awards, Odesa Photo Days, The Face of Humanity (USA, Los Angeles, Voices from Ukraine (Japan, Fukuoka) and others."

- (1) – At the beginning of March in Lviv, sculptures were wrapped up in sand bags to protect them from possible bombings. Now all my emotions are like these statues in Lviv – firmly wrapped and well disguised.
- (2) – Lyudmila lives in Bucha with her husband and two pets – a cat and a dog. Lyudmila works as a cook in a local kindergarten. In the early days of the war she evacuated her children, and in mid-March she managed to leave the city as well. She says that while she was in Bucha, and later in Ivano-Frankivsk, she was not afraid. Only when she returned and realized the horrors of the war, she began to fear. Fearing that the Russians will return. Bullet holes can be seen in the walls, and lilacs bloomed profusely in the yard. "I brought a tree branch from my parents' house. It took root! We will live too," she smiles.
- (3) – "The Russians are destroying my native Orikhiv in Zaporizhzhia. I escaped in time," says Petro. He uses a wheelchair. He struggled to reach a basement during the shelling. Volunteers helped him evacuate. He stayed in Zaporizhzhia for a few days, and later left for Lviv. Here, in Lviv, his cousin's family was waiting for him. Petro lives in a modular town now.
- (4) – A high-rise building in the city of Borodianka bombed by the Russian troops. At least 40 people were lying dead under the rubble.
- (5) – Yevdokia and Viktor stayed in their house on the outskirts of Borodianka throughout the Russian occupation. Their faith in God helped them not to fall into despair. They became religious when they lost their son a few years ago. History consists of people's stories.

Я ПОЧАЛА ФОТОГРАФУВАТИ ПОВНОМАСШТАБНУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ З ДРУГОГО ДНЯ. З ПОЧАТКУ ВІЙНИ НАШЕ ЗВИЧАЙНЕ ЖИТТЯ ЗМІНИЛОСЯ І БІЛЬШ НІКОЛИ НЕ БУДЕ КОЛИШНІМ. ЖИТИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЖАХЛИВО. МЕНІ НЕ ПОДОБАЄТЬСЯ МІЙ НОВИЙ СЛОВНИКОВИЙ ЗАПАС. МЕНІ НЕ ПОДОБАЮТЬСЯ НОВІ ЗВУКИ, МЕНІ НЕ ПОДОБАЄТЬСЯ, ЩО МОЄ ЖИТТЯ ВЖЕ НЕ МОЄ. З ПЕРШОГО ДНЯ ВІЙНИ ФОТОГРАФУЮ ЖИТТЯ У МІСТІ ЛЬВОВ. Я ЗАПИСАЛА РОЗПОВІДІ ЛЮДЕЙ З ДЕОКУПОВАНИХ ОБЛАСТЕЙ КИЄВА ТА ЧЕРНІГОВА. Я ФОТОГРАФУЮ, ЩОБ МИ ПАМ'ЯТАЛИ ПРО ВСІ ЗМІНИ ТА ПОЗБАВЛЕННЯ, ЯКІ ПРИНЕСЛА ВІЙНА.

КАТЕРИНА МОСКАЛЮК

(нар. 1982) — журналістка та фотографка-документалістка зі Львова, Україна. Закінчила Школу журналістики Українського Католицького Університету.

«Для мене фотографія — відмінний спосіб познайомитися з новими, незнайомими людьми, слухати їхні історії. У своїх візуальних історіях я акцентую увагу на соціальних проблемах. Сьогодні я документую життя під час повномасштабної війни Росії проти України, фотографуючи евакуйованих до Львова людей, волонтерів, похоронні процесії у рідному Львові.

Мої роботи були опубліковані в GEO, Bird in Flight, The Ukrainians, Ukraïner, Євакуація. У періодичних виданнях City, Zaborona, Forbes Ukraine та інших медіа, а також на різних міжнародних виставках, серед яких «Life Press Photo», «Sony World Photography», «Дні Одеської фотографії», «The Face of Humanity» (Лос-Анджелес, США) і «Voices from Ukraine» (Фукуока, Японія) та інші».

- (1) — На початку березня статуї у Львові були загорнуті в мішки з піском, щоб захистити їх від можливих бомбардувань. Тепер усі мої емоції схожі на ці статуї у Львові — міцно загорнуті та добре замасковані.
- (2) — Людмила живе в Бучі з чоловіком і двома домашніми тваринами — кішкою і собакою. Людмила — кухар в місцевому дитячому садку. У перші дні війни вона евакуювала своїх дітей, а в середині березня їй теж вдалося покинути місто. Вона каже, що поки вона була в Бучі, а пізніше в Івано-Франківську, вона не лякала. Лише коли вона повернулася і побачила жахіття війни, вона почала боятися. Побоюючись, що росіяни повернуться. У стінах видно отвори від куль, а у дворі рясно цвіла бузок. «Я принесла гілку дерева з дому батьків. Прижилося. І ми будемо жити!» — усміхається вона.
- (3) — Росіяни знищують мій рідний Оріхів в Запорізької області. Я вчасно втік», — каже Петро. Петро пересувається в інвалідному візку. Він насилу спускався в підвал під час бомбардування. Евакуюватися йому допомогли волонтери. Він пробув у Запоріжжі кілька днів, а згодом виїхав до Львова. Тут, у Львові, на нього чекала родина двоюрідного брата. Зараз Петро живе у модульному містечку.
- (4) — Розбомблена російськими військами багатоповерхівка в місті Бородянка. Щонайменше 40 людей лежали мертвими під завалами.
- (5) — Євдокія та Віктор залишалися у своєму будинку на околиці Бородянки протягом усієї російської окупації. Віра в Бога допомогла їм не впасти у відчай. Вони стали релігійними після втрати сина кілька років тому. Історія складається з історій людей.

ԱՊԱՄՈՆՏԱԺՎԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՎԱՂԻՆԱԿ ՂԱԶԱՐՅԱՆ

2020Թ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 27-ԻՆ ԿԻՐԱԿԻ ԷՐ, ԵՐԲ ՍԿՍՎԵՑ
ՀԱՅ-ԱԴՐԲԵԶԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ: ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ
ՏԵՎԵՑ 44 ՕՐ և ԱՎԱՐՏՎԵՑ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 9-Ի ԵՌԱԿՈՂՄ
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐՈՎ:

ՈՒ ԿՅԱՆՔԸ ԿԻՍՎԵՑ ԱՌԱՋ-ՀԵՏՈՅԻ: ՆԵՐԿԱՆ
ԱՊԱՄՈՆՏԱԺՎԱԾ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԷՐ ՆՄԱՆ:
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱԶՈՐԴ ՕՐԸ ԵՍ ԱՐՑԱԽՈՒՄ ԷԻ: ԻՆՉՊԵՍ
ՊԱՏԵՐԱԶՄՅԱՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ, ԱՅՆՊԵՍ ԷԼ ԴՐԱՆԻՑ ՀԵՏՈ
ՎԱՎԵՐԱԳՐՈՒՄ ԷԻ ՀԱՐԱՓՈՓՈՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՂԱԶԱՐՅԱՆԸ

(ծն. 1974) Երևանաբնակ լուսանկարիչ է:

Ավարտել է Հեռուստատեսության և ռադիոյի ակադեմիայի կինոյի և լուսանկարչության բաժինը (2000-2004 թթ.), այնուհետև՝ Արվեստի քննադատության և կուրատորական վերապատրաստման դպրոցը (2010-2011 թթ.): Թբիլիսիում մասնակցել է «Reuters» լրատվական գործակալության «Photojournalism: Experience Change»-ի ծրագրին (2008 թ.): Ավարտել «Docdocdoc» ժամանակակից լուսանկարչության դպրոցի վավերագրական լուսանկարչության և ֆոտոլրագրության դասընթացը (2021 թ.):

Վաղինակ Ղազարյանը մի շարք մրցանակների դափնեկիր է: «Քնած զինվորը» լուսանկարի համար «World Press Photo» մրցույթի «Ժամանակակից խնդիրներ» անվանակարգում արժանացել է 3-րդ մրցանակի (2021 թ.): «Blurring the Lines» կազմակերպության «Պատերազմի ձայնը» նախագծի եզրափակիչ փուլի մասնակից է:

2022 թ. մասնակցել է Փարիզում կազմակերպվող «Circulation(s)» փառատոնին՝ նվիրված Եվրոպայում զարգացող լուսանկարչությանը:

Վաղինակ Ղազարյանը համագործակցում է «4Պլյուս» վավերագրական լուսանկարչության կենտրոնի հետ:

Հետպատերազմյան իրողությունները վավերագրում էի այն տարածքներում, որոնք պետք է հանձնվեին ադրբեջանական կողմին: Մարդիկ այրում էին իրենց ձեռքով կառուցած տները՝ դրանց հետ կարծես այրելով ամբողջ կյանքը, որն ապրել են այստեղ. սա ինքնահրկիզման ակտ էր հիշեցնում: Նրանցից շատերը 1990-ից սկսած արդեն երրորդ պատերազմն են տեսնում:

Պատերազմն ավարտվել է, բայց դեռ շարունակվում է: Ադրբեջանն աստիճանաբար իր դիրքերն առաջ է մղում Հայաստանի սահմաններից ներս: Հայկական կողմը կաթվածահար է և դիմադրություն ցույց չի տալիս:

Վավերագրումներիս ընթացքում ինձ հուզող հարցերը դարձան պատճառ՝ անդրադառնալու նաև հետպատերազմյան տրավմաներին, այն անժանոթ ներկային, որի հետ այսօր փնտրում ենք համակեցություն:

Ինչպե՞ս է հաղթահարվում կորստյան վիշտը ոչ միայն անհատապես, այլ նաև ազգային մակարդակում :

Ամեն ընտանիք այսօր իր ուրույն հանդիպումն է ապրում իր վշտի հետ. փողոցներում քայլում են մարդիկ, որոնց շապիկներին դաջված են պատերազմում ընկած հարազատների լուսանկարները: Մայրերն իրենց զոհված որդիների սիրած քաղցրավենիքն են բերում գերեզմանատուն: Ընթրիքին, ճաշին առաջվա պես նրանց համար էլ են ափսե դնում սեղանին:

Պարադոքսալ հակասության մեջ բացակա ներկայությունը կամ ներկա բացակայությունը ցավի հետ համակեցության կանոնիկ ծեսի է վերածվել: Տան հուշանկյուններում՝ վախճանված զինվորի պատկերի և պարզևատրումների կողքին, գտնում ես գրպանի իրեր, որոնք վերջին պահին նրա մոտ են եղել. վերջին կոնֆետը, վերջին գումարը, ընկերուհու արյունոտ նկարը, պարանոցի խաչը, որը կոտրվել է ականի հարվածից, հենց կրծքի հատվածում...

Յուրաքանչյուր իր՝ կապված կորստի հետ, կարծես սակրալ նշանակություն է ստանում, որտեղ տարածության և ժամանակի աղավաղումը հնարավորություն չի տալիս սզալու, հրաժեշտ տալու նախկին մի բանի, որը քո կյանքն էր դեռ չավարտված անցյալում:

Ինչպե՞ս ենք հարաբերվելու մեր վշտի հետ:

Որտե՞ղ է կուտակվում կորուստներ կրած ապրողի ցավը:

Ինչպե՞ս ենք ընկալում ինքներս մեզ այս դեֆորմացված իրականության մեջ, որը սեղմված է երեկվա ու վաղվա արանքում:

DISMANTLED REALITY VAGHINAK GHAZARYAN

IT WAS SUNDAY ON SEPTEMBER 27, 2020, WHEN THE ARMENIAN-AZERBAIJANI WAR BROKE OUT. THE WAR LASTED 44 DAYS; A TRIPARTITE AGREEMENT BROUGHT AN END TO IT ON NOVEMBER 9, 2020.

LIFE WAS DIVIDED INTO BEFORE AND AFTER. THE PRESENT RESEMBLED A DISMANTLED REALITY.

THE NEXT DAY I WAS IN ARTSAKH. DURING THE WAR AND ITS AFTERMATH I DOCUMENTED THE CONSTANTLY CHANGING REALITY.

VAGHINAK GHAZARYAN

(born 1974) is a photographer based in Yerevan.

He graduated from the Academy of TV and Radio, Department of Film and Photography (2000-2004) and Art Criticism and Curatorial Training School, AICA Armenia (2010-2011). He participated in "Photojournalism: experience change", Reuters News Agency, Tbilisi, Georgia (2008). He graduated from Documentary and Photojournalism and Post-documentary Photography School of Modern Photography Docdocdoc (2021).

Ghazaryan's recent awards include:

2021 – World Press Photo Contest, Contemporary Issues, Singles, 3rd Prize for the photo "Resting Soldier".

2021 – LensCulture HOME 21 Photography Prize, 3rd place single "Resting Soldier".

2021 – Finalist of Blurring the Lines 2021 Edition, the "The voice of war" project.

In 2022, he was exhibited in Circulation(s) Festival of Young European Photography, Paris.

Vaghinak Ghazaryan is currently collaborating with the 4Plus Documentary Photography Center.

I documented the post-war developments in those regions that had to be returned to Azerbaijan. People set fire to the houses they had built with their own hands as if burning their whole life; it was an act of self-immolation. It was already the third war many of these people had been witnessing since 1990. The war has ended, yet it goes on. Azerbaijan is gradually pushing its positions forward within Armenia's borders. The Armenian side is paralyzed and shows no resistance.

The map of Armenia, shaped like a young girl, is being consistently distorted. The issues I was concerned about during my documenting activities made me also reflect on post-war traumas as well as the unknown present that we seek to coexist with today.

How to cope with grief and loss not only individually, but also at the national level?

Each family faces its anguish in its own way.

People walk the streets wearing t-shirts with the photos of their loved ones who were killed in the war. Mothers always bring their boys' favorite sweets to their tombs. At dinnertime, there is always an extra plate for them on the table.

Paradoxical contradiction embraces the absent present and the present absence that shaped up a canonical ritual of coexisting with pain.

On a memorial corner table at home one will find the photographs of the fallen soldier, his awards and the items he kept in his pockets at the last moment: the last candy, the last banknote, a blood-stained photo of his girlfriend, the cross that broke in a mine explosion, right on his chest...

Each item related to a loss seems to take on a sacred meaning; the distortion of space and time makes it impossible to mourn, to say good-bye to a being that was part of your life in the half-finished past.

How are we going to cope with our grief?

Where does the pain of a person who has suffered a loss accumulate?

How do we perceive ourselves in this distorted reality, squeezed between yesterday and tomorrow?

ДЕМОНТОВАНА РЕАЛЬНІСТЬ ВАГІНАК КАЗАРЯН

27 ВЕРЕСНЯ 2020 РОКУ БУЛА НЕДІЛЯ, КОЛИ ПОЧАЛАСЯ ВІРМЕНО-АЗЕРБАЙДЖАНСЬКА ВІЙНА. ВІЙНА ТРИВАЛА 44 ДНІ І ЗАКІНЧИЛАСЯ 9 ЛИСТОПАДА ТРИСТОРОННЬОЮ УГОДОЮ.

ЖИТТЯ РОЗДІЛИЛОСЯ НА ДО І ПІСЛЯ. СЬОГОДЕННЯ БУЛО СХОЖЕ НА ДЕМОНТОВАНУ РЕАЛЬНІСТЬ. НА НАСТУПНИЙ ДЕНЬ ПІСЛЯ НАЧАЛА ВІЙНИ Я БУВ В АРЦАСІ. ЯК ПІД ЧАС ВІЙНИ, ТАК І ПІСЛЯ НЕЇ Я ДОКУМЕНТУВАВ РЕАЛЬНІСТЬ, ЯКА ПОСТІЙНО ЗМІНЮВАЛАСЯ.

ВАГІНАК КАЗАРЯН

(нар. 1974) — фотограф із Єревану.

Закінчив факультет кіно і фотографії Академії телебачення і радіо (2000-2004), потім Школу мистецтвознавства та кураторської підготовки AICA Вірменія (2010-2011). У Тбілісі брав участь у програмі «Фотожурналістика: зміна досвіду» інформаційного агентства Reuters (2008). Закінчив курси «Документальна фотографія та фотожурналістика» і «Постдокументальна фотографія» в Школі сучасної фотографії Docdocdoc (2021).

Вагінак Казарян отримав ряд нагород:

2021 — За фотографію «Сплячий солдат» отримав 3-ю премію в номінації «Сучасні проблеми» на конкурсі World Press Photo (2021 р.)

2021 — фіналіст проекту «Голос війни» видання «Blurring the Lines» («Розмиття ліній»).

2022 — брав участь у виставці фестивалю «Circulation(s) Festival of Young European» в Парижі.

Зараз Вагінак Казарян співпрацює з Центром документальної фотографії «4plus».

Я документував післявоєнні реалії на територіях, які мали бути передані азербайджанській стороні. Люди спалювали будинки, які вони власноруч збудували, як би спалоючи разом з ними все життя, прожите тут. Це нагадувало акт самоспалення. Багато з них бачать вже третю війну з 1990 року.

Війна закінчилася, але вона триває. Азербайджан поступово просуває свої позиції вперед в межах кордонів Вірменії. Вірменська сторона паралізована і не чинить опору.

Карта Вірменії, що має форму молодої дівчини, постійно спотворюється. Проблеми, які мене хвилювали під час моєї документальної діяльності, змусили мене також задуматися про післявоєнні травми, до того незнайомого сьогодні, з яким ми сьогодні шукаємо співіснування. Як пережити горе та втрату не тільки індивідуально, але і на національному рівні?

Сьогодні кожна сім'я переживає свою унікальну зустріч зі своїм горем: вулицями ходять люди у футболках із фотографіями своїх загиблих на війні родичів. Матері приносять на цвинтар улюблені солодощі своїх загиблих синів. Під час вечері, на обід, як і раніше, для них кладуть тарілку на стіл.

У парадоксальному протиріччі відсутність присутності, або теперішня відсутність, перетворилася на канонічний обряд співіснування з болем. У пам'ятних куточках будинку, поруч із зображенням загиблого солдата і нагородами, знаходиш кишенькові речі, які були у нього в останній момент: остання цукерка, остання сума, закривавлена фотографія дівчини, хрест з шиї, зламаний ударом міни, прямо на грудях...

Здається, кожна річ, пов'язана з втратою, набуває сакральне значення; спотворення простору і часу не дає можливості оплакувати, попроситися з істотою, яка була частиною твого життя в ще не закінченому минулому. Як ми будемо справлятися зі своїм горем?

Де накопичується біль живої людини, яка зазнала втрати?

Як ми сприймаємо себе в цій деформованій реальності, яка затиснута між вчорашнім і завтрашнім днем?

Պատկերագիրը հրատարակվել է «Զուգահեռ կյանք» ցուցահանդեսի առթիվ՝ 4Պլուս վավերագրական լուսանկարչության կենտրոնի կողմից, «Konrad-Adenauer-Stiftung»-ի հետ համատեղ:
Ցուցահանդեսը բացվել է 2022 թվականի դեկտեմբերի 12-ին, ՀայԱրտ մշակութային կենտրոնում:

Նախագծի համադրող՝ Տիգրան Ամիրյան
Նախագծի ղեկավար՝ Նազիկ Արմենակյան

Թարգմանիչներ՝
Հայերենից անգլերեն՝ Արմինե Բաչաչյան, Հովհաննես Գալստյան
Հայերենից ուկրաիներեն՝ Ռուբինա Շահվերդյան
Տեքստերի խմբագրում և սրբագրում՝
Հայերեն, անգլերեն՝ Հովհաննես Գալստյան
Հայերեն, ուկրաիներեն՝ Ռուբինա Շահվերդյան, Էլինա Երանոսյան

Պատկերագրի ձևավորում՝ Կլիմ Գրեչկա

©Արվեստագետներ
Անի Գևորգյան
Կատերինա Մոսկալյուկ
Մաքսիմ Դոնդյուկ
Նազիկ Արմենակյան
Փիրուզա Խալափյան
Ստանիսլավ Օստրոուս
Վադինակ Դազարյան
Եվգենիա Բելոուսեց

Տպագրված է «Զանգակ» հրատարակչությունում, 2023թ.,
Երևան, Հայաստան
© 4Պլուս վավերագրական լուսանկարչության կենտրոն ՀԿ

The catalog is published on the occasion of the exhibition "Parallel Life" organized by 4Plus Documentary Photography Center in cooperation with Konrad-Adenauer-Stiftung. The exhibition took place on December 12, 2022 at HayArt Cultural Center.

Project curator: Tigran Amiryan
Project director: Nazik Armenakyan
Translations:
Armenian – English: Armine Bachachyan, Hovhannes Galstyan
Armenian – Ukrainian: Rubina Shahverdyan
Text editing and proofreading:
Armenian – English: Hovhannes Galstyan
Ukrainian: Rubina Shahverdyan, Elina Yeranosian
Catalog Design: Klim Grechka

©Artists
Ani Gevorgyan
Kateryna Moskalyuk
Maxim Dondyuk
Nazik Armenakyan
Piruzha Khalapyan
Stanislav Ostrous
Vaghinak Ghazaryan
Yevgenia Belorusetz

Printed at Zangak Publishing House, 2023, Yerevan, Armenia
© «4 Plus» Documentary Photography Center NGO

Каталог був опублікований з нагоди виставки «Паралельне життя» центром документальної фотографії «4plus» у співпраці з фондом «Конрад-Аденауер-Стіфунг». Виставка відкрилася 12 грудня 2022 року в культурному центрі «Айарт».

Куратор проекту: Тигран Амірян
Керівник проекту: Назік Арменакаян

Перекладачі:
З вірменської на англійську: Арміне Бачачян, Ованес Галстян
З вірменської на українську: Рубіна Шахвердян
Редагування та коректура текстів:
Вірменська, англійська: Ованес Галстян
Вірменська, українська: Рубіна Шахвердян, Єраносян Еліна
Дизайн каталогу: Клим Гречка

@ Художники
Ані Геворгян
Катерина Москалюк
Максим Дондюк
Назік Арменакаян
Піруза Халапьян
Станіслав Остроус
Вагінак Казарян
Євгенія Белорусец

Опубліковано у видавництві «Зангак», 2023р., Єреван, Вірмені
© 4plus центр документальної фотографії ГО

KONRAD
ADENAUER
STIFTUNG

4PLUS

